

II RIIGIKOGU

2. istungjärk.

Protokoll nr. 25 (5).

1923. a.

Sisu: 1. Päewakorra täiendamine. — 2. Teadaandmine Wabariigi Walitsusele tagasiantud seaduseelnõu kohta. — 3. Teadaandmine J. Tomp'i küsimise kohta. — 4. Komisjonide täiendawad walimised. — 5. P. Keerdo küsimine Wabariigi Walitsusele parunite koondumise kohta Eestis. — 6. P. Keerdo, H. Allik'u ja A. Janson'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele töötatööliste toetamise asjus. — 7. J. Reesen'i, W. Kangur'i ja R. Pälson'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele Wiljandi maakonna riigimaade IV ringkonna walitseja tegewuse kohta Adawere mõisa töölistelt maade ärawõtmise asjus. — 8. W. Kangur'i, H. Allik'u, R. Pälson'i ja J. Reesen'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele töölisnoorsoo rongikäikude ärakeelamise kohta rahwuswahelisel töölisnoorsoo pühal 2. sept. s. a. — 9. Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele riigile wõõrandatud maade ajutiste pidajate (kaasrentnikkude) seisukorra kohta. — 10. Wabariigi Walitsuse wastamine L. Johanson'i, J. Wain'i ja P. Treiberg'i arupärimise peale endiste mõisatööliste raske seisukorra kohta. — 11. Wabariigi Walitsuse wastamine A. Kütt'i, R. Penno ja O. Köster'i arupärimise peale mõisade inwentaari wõõrandamata jätmise ja häwitamise kohta. — 12. Wabariigi Walitsuse wastamine H. Allik'u, J. Reesen'i, H. Heideman'i, A. Janson'i ja R. Pälson'i arupärimise peale Suuremõisa walla piirides asuwate riigi tagawara karja- ja heinamaade ning Suuremõisa ja Leerimetsa nimeliste heinamaade asjus. — 13. Läbirääkimised Wabariigi Walitsuse wastamise puhul päewakorra-punktide 6., 7. ja 8. peale.

II Riigikogu koosolek 11. oktoobril 1923 a. kell 10 hom.

Kokku on tulnud 86 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab abiesimees **L. Raudkepp**, pärast abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Wain**.

Walitsuse looshis: siseminister **K. Einbund**, kaubandus-tööstusminister **B. Rostfeld**, töö-hoolekandeminister **O. Amberg**, põllutööminister **A. Kerem**.

Koosolek algab kell 10.15 min. hom.

P ä e w a k o r d:

1. Rkl. P. Keerdo küsimine Wabariigi Walitsusele parunite koondumise kohta Eestis.

2. Riigikogu liigete P. Keerdo, H. Allik'u ja A. Janson'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele töötatööliste toetamise asjus.

3. Riigikogu liigete J. Reesen'i, W. Kangur'i ja R. Pälson'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele Wiljandi maakonna riigimaade IV ringkonna walitseja tegewuse kohta Adawere mõisa töölistelt maade ärawõtmise asjus.

4. Riigikogu liigete W. Kangur'i, H. Allik'u, R. Pälson'i ja J. Reesen'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele töölisnoorsoo rongikäikude ärakeelamise kohta rahwuswahelisel töölisnoorsoo pühal 2. sept. s. a.

5. Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ette-

panek Wabariigi Walitsusele riigile wõõrandatud maade ajutiste pidajate (kaasrentnikkude) seisukorra kohta.

6. Wabariigi Walitsuse wastamine Riigikogu liigete L. Johanson'i, J. Wain'i ja P. Treiberg'i arupärimise peale endiste mõisatööliste raske seisukorra kohta.

7. Wabariigi Walitsuse wastamine Riigikogu liigete A. Kütt'i, R. Penno ja O. Köster'i arupärimise peale mõisade inwentaari wõõrandamata jätmise ja häwitamise kohta.

8. Wabariigi Walitsuse wastamine Riigikogu liigete H. Allik'u, J. Reesen'i, H. Heideman'i, A. Janson'i ja R. Pälson'i arupärimise peale Suuremõisa walla piirides asuwate riigi tagawara karja- ja heinamaade ning Suuremõisa ja Leerimetsa nimeliste heinamaade asjus.

9. Wabariigi Walitsuse wastamine Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise peale Tartu maakonna, Alatskiwi metskonna, Kirepi ja Padakõrwa jaoskonna riigi metsatööliselt teoorjuse nõudmise ja nende metsatööliste raskete töötingimiste kohta.

10. Wabariigi Walitsuse wastamine iseseiswa sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise peale Kirepi mõisa inwentaari ärawedamise ja selle mõisa majapidamises ettetulnud teiste wäärnähtuste kohta.

11. Wabariigi Walitsuse wastamine Riigikogu liigete J. Reesen'i, J. Tomp'i ja H. Allik'u arupärimise peale kaitsepolitsei

poolt Riigikogu liikme kandidaadi Jaan Kreuks'i mahalaskmise kohta.

12. Wabariigi Walitsuse wastamine Riigikogu liigete O. Köster'i, H. Laretei ja A. Porman'i arupärimise peale Püssi mõisa jagamisel ettetulnud nähtuste kohta Wirumaal.

13. Wabariigi Walitsuse wastamine Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise peale Wiljandi linnale rendileantud maal olewa hoone müügi kohta.

14. Wabariigi Walitsuse wastamine iseseiswa sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise peale haridusministeeriumi sihilikkude korralduste kohta õpetajate kutsetunnistuste ja lahtiregistreerimiste asjus.

15. Wabariigi Walitsuse wastamine Riigikogu liigete A. Kütti'i, O. Köster'i ja H. Ostrat'i arupärimise peale Loobu mõisa tagawara-heinamaade väljarentimise kohta.

16. Wabariigi Walitsuse wastamine iseseiswa sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise peale põllutöoministri tegewuse kohta Suure-Jaani alewi maaga warustamisel.

1. Päewakorra Juhataja L. Raudtäiendamine. kepp: Tänapäewakord on Riigikogu liigetele kätte saadetud. Põllumeeste rühma poolt on tulnud järgmine kirjalik ettepanek: Põllumeeste rühm teeb ettepaneku tänasesse päewakorda wõtta esimese punktina komisjonide täiendawad walmised. Teisi ettepanekuid ei ole. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek wastu wõetud — seega on päewakord täiendusega wastu wõetud.

Teadaandmiseks on sõna sekretäiril.

2. Teadaandmine Abisekretäär. Wabariigi Walitsusele tagasi-antud seaduseel- J. Wain: Haiguskin- nitus seaduseelnõu on otsustatud Wabariigi Walitsusele tagasi anda.

3. Teadaandmine Rkl. Tomp'i küsi- J. Tomp'i küsi- mise kohta. mised pidamise

kohta Eesti sõjawäes on otsustanud Riigikogu juhatus mitte käiku anda kodukorra § 95 põhjal.

4. Komisjonide Juhataja L. täiendawad wa- Raudkepp: Põllumeeste rühma poolt on ette pandud omawalitsuse komisjoni walida rkl. Kesküll'i asemel rkl. Laarman. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rkl. Laarman omawalitsuse komisjoni walitud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde:

Sõna küsimise ettekandmiseks on rkl. Keerdo'l.

5. P. Keerdo P. Keerdo (töörp.) küsimine (loeb): Hiljuti käisid kõigist ajalehtedest läbi teated, et landeswehri organisatsioonid Saksamaal endid organiseeriwad sõjakäiguks Eestisse juhtumisel, kui Saksamaal tagurlus wõimule pääseb. Praegu wiibiwad hulk endisi mõisaomanikka ja okkupatsiooniaegseid tegelasi wabalt Eestis. Samuti tuleb alatasa tagasi neid parunid, kes omal ajal siit ära põgenesid.

Seda silmas pidades, soowin wastust järgmiste küsimiste peale:

1) Missuguseid abinõusid kawatseb walitsus tarwitusele wõtta, et parunite organiseerimisele Eesti rahwa wastu lõpp teha?

2) Kas kawatseb walitsus piiri panna endiste mõisaomanikkude (parunite) tagasirändamisele Eestisse?

Siseminister K. Einbund: Austatud Riigikogu liikmed! Juba mõnda päewa wõime tähele panna ühes kohalikus ajalehes ässitust ja õhutust, alusel, nagu ähwardaks meid mingisugune hädaoht endise Balti tagurluse poolt ja nagu woolaks meile suurel mõõdul endisi mõisnikka Eestisse tagasi, kes Saksamaal asusid. Wabariigi Walitsuse nimel wõin tõendada, et walitsus waatab kõigi nende käikude peale kui pahatahtlikkude ässituste ja kihutustöö peale sekelduste ning rahutu meeolu sünnitamiseks rahwa seas. Rkl. Keerdo küsib: missuguseid abinõusid kawatseb walitsus tarwitusele wõtta, et parunite organiseerimisele Eesti rahwa wastu lõpp teha? Wõin teatada, et walitsusel ei ole teada mingisugust Eesti riigi wastast organiseerumist nende poolt, kes küsimuses puudutatud, meie pinnal. Teise

küsimise kohta wõin wastata, et walitsus tarwitab ühtlasi abinõusid kõigi nende wastu, kes seadusest üle astunud, wõi astuwad. Ühtlasi on selles küsimises puudutatud endiste mõisaomanikkude tagasirändamine Eestisse. Just enne praegusele koosolekule tulekut waatasin järele statistilised andmed meie riiki sisse-rändanute ja wäljarändanute kohta, et otsusele jõuda, kas on sarnasel oletusel põhjust. Andmed on järgmised: Sisse on tulnud wäljamaalasi 1922 aastal 18.391, wälja läinud 18.103. Nagu austatud Riigikogu liikmed näewad, on wahe umbes 200. See wahe selgub sellest, et need on peale üksikute erandite, kes mujalt tagasi rännanud, Wenemaalt tagasi tulnud eestlased, kes mõnesugustel põhjustel maha opteerimisest on jäänud ja kellel wõimalust ei ole olnud oma opteerimise asjale käiku anda. (M. Martna (sd.): Kas parun Pilar von Pilhau ka h!) Kohe wastan. Üle piiri tulewad nemad tagasi ja peale nende asja üksikasjalise lõpuliku läbiarutamise, wõiwad nemad, kui nende wastu mingisuguseid süüdistusi ei ole, wabalt siia jääda. 1923 aasta esimese poole kokkuwõtte on: sissetulnud 9.954, wälja läinud 9.261. Wahe on siin nagu näete umbes 700, sisse ja wäljarändanute wahel. See wahe wastab peaaegu täpselt minewase aasta esimese poole kokkuwõttele ja on seletataw sellega, et suwitajaid suwitushooajaks Eestisse rohkesti tulnud, ka on suurem wäljamaalaste ülepiiri tagasiminek uue aeg alati hilistel sügise kuudel. Selle tõttu annab käesolewa aasta sisse- ja wäljarändanute arw meile samasuguse pildi, nagu minewal aastal ja meil ei ole vähematki põhjust arwata mõnesugust hädaohtu selles wabas wälja- ja sisserändamises. Nii wõin ma ka statistiliste andmete põhjal (M. Martna (sd.): Riigiwanem eitas statistikat!)... Wabandage, härra Martna, praegu kõneleb siseminister! (Põllumeeste hulgast: Härra Martnal pole prille peal!) Ma wõin öelda, et ei ole mingisugust hädaohtu karta, nagu seda põhjendas rkl. Keerdo. Edasi kuulsin ma härra Martnalt Pilar-Pilhau nime, sellepärast lubatagu mulle, austatud Riigikogu liikmed, et ma ka selles asjas paar sõna ütlen. Tõesti, minewa ja käesolewa aasta jooksul on kolm kunni neli juhtumist olnud, kus endised okkupatsiooniaegsed tegelased oma pere-

kondsete asjade likwideerimiseks siia on lubatud. Kaks neist on wahepeal Saksa kodakondsusse astunud, kuna wiimane on weel kodakondsuseta. Eesti walitsus on wõimalikult katsumud pidada waba piiri lahtioleku sisse- ja wäljarändamiseks. Samuti on Eesti walitsus seisukohale asunud, et mingisugust põhjust ei ole inimestele, kes on emigreerinud, kes kriminaalselt süüdistatud ei ole ja kellel omad waranduslikud ja perekondlikud asjad likwideerimist nõuawad, üheks — kaheks kuuks, nende asjade likwideerimisele lasta. Mina arwan, et see on olnud rohkem inimlik wastutulek, kui et selles asjas vähematki etteheidet wõidakse teha ja sellepärast küsides siin Pilar-Pilhau nime, wõin mina otsekohele wastata, et tõesti oli lubatud ülemaltähendatud asjade õiendamiseks temal sisse tulla kaheks kuuks. Peale selle on tema kohta wäljamineku otsus tehtud ja sellega on see asi likwideeritud. Sama inimlikult wastutulelik on oldud ka neile poliitilistele emigrantidele, kes jäänud Wenemaale. Nisuguseid üksikuid juhtumisi, sisserändamise asjus, tuleb alaliselt ette ja ma ei ole tähele pannud, et ükski riik teisiti talitaks. Aga sellest ei saa weel, lugupeetud Riigikogu liikmed, wälja lugeda nende küsimiste mõtteid, nagu rkl. Keerdo seda wõimalikuks on pidanud. Nii eifan ma täiesti esitatud küsimisi ja waatan nende peale kui puhtpahatahtliku ässitustöö peale.

Juhataja **L. Raudkepp**: Riigikogu läheb päewakorras edasi.

6. P. Keerdo, (Arupärimise-ettepaneku tekst:

H. Allik'u ja A. Janson'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele töötatöölise toetamise asjus. „Sennistele töötöölise hulkadele ja neile töölisele, kes kas lühendatud tööajaga ehk juhuslikult töötawad, on uued hulgad juurde tulnud ja weelgi juurde tulemas. Tallinna wabrikutes lastakse igal nädalal töölisi

lahti, nii on hiljuti jälle Lutheri wabrikus teadaanne wälja pandud, et 200 töölisi lastakse; metallitööstuse tehased on täitsa seisma jäämas. Narwa Kreenholmi wabrikus on töölise lahtilaskmine päewakorral, niisama on lauasaagimise wabrikus „Forestis“ mõnele kümnele töölisele lõpuarwe antud. Peale selle on

ehitustööd, mis ühele osale töolistest suvisel hooajal pisutki tööd võimaldasid, lõppemas. Eestimaa tööliklassil seisab veel kohutavam tööpuudus ees, kui senni. Walitsus aga ei ole senni wähe- matki teinud töötatöölise toetamiseks ehk mingisuguste tööde organiseerimiseks. Walitsusele lähedalseiswad ajalehed on leppinud tõsiasja konstateerimisega ja tööliklassi trööstimisega, et ka nõukogude Wenemaal suur tööpuudus walitseda. Aga see trööst ei kergenda sugugi töötatöölise seisukorda, seda enam, et igal klassiteadlikul töölisel teada on, kuidas on töötatöölise seisukord nõukogude Wenemaal. Seal antakse töörahwale riigi poolt ainelist toetust kõigile töötatöölisele. Meie töörahw asemikkude ettepanekuid töötatöölise toetamise kohta on walitsusele lähedalseiswate ringkondade ja nende ajalehtede poolt riigiwaenuliseks kihutuseks nimetatud, mil mitte sugugi eesmärgiks ei olla töötatöölise seisukorra parandamine, kuid ei walitsus ega tema lähedalseiswad ajalehed ei ole senni sõnagi lausunud, missugused on need õiged abinõud, mis parandaksid töötatöölise seisukorda.

Seda silmas pidades paneme meie, allakirjutajad, Riigikogule ette aru pärida walitsuselt:

1) Kas on walitsusel teada, kui palju on praegu töötatöölisi Eesti demokraatlikus wabariigis?

2) Kui töötatöölise arw walitsusele mitte teada ei ole — kas kawatseb ta sellekohaste andmete kogumiseks samme astuda?

3) Mida kawatseb walitsus ette wõtta töötatöölise wõimatu raske seisukorra parandamiseks?

Paneme ette wõtta see arupärimine lähema koosoleku päewakorda.

Tallinn, 2. oktoobril 1923 a.

(Allkirjad) P. Keerdo.

Allik.

A. Janson.“)

P. Keerdo (töörp.): Möödaläinud nädalal arutati siin samas korterihäda ja elukalliduse küsimusi. Ja sel puhul ei saanud keegi ütelda, et meil korterikriisi ja elukallidust ei oleks. Seletati küll härra Riigiwanema poolt, et Kalifornias ja Inglismaal olla palju kergem korterihäda lahendada, kui meil. Öeldi, et ka mujal elukallidus tõusta. Konstateeriti,

et tõepoolest nii korterihäda kui ka elukallidus olemas on ja kui siis selle küsimuse kohta küllalt oli räägitud, siis wõeti wastu liht ülemineku-wormel. Sellega kiideti heaks walitsuse tegewust ja walitsuse passiivne olek. Meie ei kahtle põrmugi, et walitsus Riigikogu enamuse soowi järele saab talitama ja elukallidus, kui ka korteriküsimus saab enamuse soowi järele lahendatud. Täna on siin päewakorras töötatöölise toetamise küsimus. Kui korterihäda ja elukallidus töölised wiletsusse asetab, siis on see wiletsus veel mitmekordne nendel töötawatel hulkadel, kes isegi seda wäikest näljapalka ei saa. Wõib olla et ka täna tullakse ja seletakse, et tööpuudus tõesti olemas on, et töölisi lahti lastakse ja wabrikud sulutakse jne. Wõib olla, räägitakse jälle mõned tunnid ja jõutakse siis lõpuks samasugusele seisukohale, et tööpuudus on küll olemas, aga midagi parata ei saa ja minnakse päewakorras edasi. Aga sellest, et konstateeritakse tööpuuduse olemasolu, ei ole kasu nendele töötatöölisele nälgivatele perekondadele, kes kusagil toaartsikus ehk uulitsarennis peawad nälgima ja külmetama.

Töötatöölise küsimus ei ole mitte esimest korda Riigikogus, seda küsimust on siin ennegi arutatud ja walitsus on leidnud selle küsimuse lahendamiseks harilikult väga lihtsa tee. Ta on lahendanud seda küsimust, et tööpuuduse olemasolu on maha salanud ja selleks on temal tarwitada üks väga kena aparaat, nimelt tööbörseid, mille andmete põhjal öeldakse, et tööpuudust kui niisugust olemas ei ole. Tööbörseades, seal ja seal linnas, on registreerinud kõigest mõnituhat töötatöölisi ja sellepärast ei saada olla juttu mingisugusest suurest tööpuudusest. Et aga need tööbörse andmed mitte midagi ei kaalu, on igauhele selge, kellel wähegi on tegemist olnud tööbörsega. Tööbörseesse ei lähe töötatöölise registreerima selles lootuses, et tema sealt tööd saab. Minul omal oli hiljuti juhus olla ühel koosolekul, kus küll sajad töötatöölised olid, aga ainult mõned üksikud nendest sadadest olid registreeritud. See näitab, et tööbörse isenesest mingisugust pilti tööpuudusest ei anna.

Ja küsige ükskõik missuguselt asutuselt, kui neil on tarwis olnud, kas ametnikka ehk töölisi ja kui samal ajal on tööbörse registreeritud nii ja nii palju ametnikka, kas on ükski walitsuse asutus läi-

nud ja wõtnud tööbörse kaudu omale tööjõude. Ei, seda ametnikkude wõtmist toimetati ikka teatud onupoja poliitika järele. Asutused, nagu riigiwalitsus ja omawalitsused, kes tööbörse ülewal peawad, peaksid vähemalt ise tööbörse kaudu omale tööjõude wõtma. Walitsus nähtawasti ei taha sihilikult tööpuuduse kohta andmeid koguda, sellepärast, et niikaua, kui tal tööpuuduse kohta andmed puuduwad, on tal wäga kerge puudulikude andmetega opereerides öelda, et meil tööpuudust pole. Riigi statistika büroo teeb tegemist küll mitmesuguste küsimustega, ma ei taha ütelda, et seda tarwis pole, aga tööpuuduse ja töö statistika kohta ei ole seal mitte aega, nagu öeldakse, ei ole krediite. Mul oli, kui töölisteesitajal, hiljuti kõnelemine ühe statistika büroo tegelasega. Tema ütles, et meil ei ole eelarwes weel selleks summasid ette nähtud ja sellepärast ei saa meie mitte midagi teha. Tõepoolest pole siin krediitide puudus põhjuseks, waid tahtmise puudus. Kuidas üldse walitsus tööpuuduse wastu mõtleb wõidelda, missugused on temal selle tööpuuduse wastu wõitlemise projektid, seda oli alles eile juhus kuulda, kui töötatööliste esitajad töö-hoolekandeministri juures käisid. Seal esitas töö-hoolekandeminister oma „geniaalse“ programmi kahe sõnaga. Ta ütles: „Ja on tõepoolest olemas tööpuudus“. Ja kui küsiti, mida mõtleb walitsus selle kõrwaldamiseks ja nende hulga töötatööliste seisukorra parandamiseks teha, wastas ta kahe sõnaga: „Minge tööle“. See on see terve programm, kuidas mõeldakse tööpuuduse wastu wõidelda. (M. Martna (sd.): Aga kuidas?) Samal ajal, kui ka tööhoolekandeminister peab tunnistama, et wabrikutes töölisi lahti lastakse, et isegi wabrikud sulutakse jne., öeldakse: „Minge tööle“. Siis näidake ka, kuhu tööle tuleb minna. Meie walitsuse sotsiaalpoliitika kohta tõi minewaneljapäewane „Waba Maa“ wäga iseloomustawa kirjutuse. Minewaneljapäewane „Waba Maa“ tõi juhtkirja, kus ta ütles sõnasõnalt nii: „Raske on konstateerida seda walusat tõsiasja, kuid pole midagi parata“. See walus tõsiasi, mida „Waba Maa“ üles loeb, on see, et meie sotsiaalpoliitika kohta olla andnud tööhoolekandeminister, ajakirjanikka informeerides, waesusetunnistuse wälja. Seda ütleb üks walitsewate erakondade häälekandjatest, selle erakonna häälekandja,

kelle ridadest alles hiljuti oli sotsiaalpoliitika juht. Kuid meie ei ole sugugi nii naiiwid, et ootaksime, et tööerakonna Riigikogu rühm sellest kirjutusest teeks mingisugused järeldused, sest meie teame, et iseasi on see, mida „Waba Maa“ kirjutab ja mida Riigikogu rühm Riigikogu seinte wahel teeb.

„Waba Maa“ on määratud hulkadele, see on: kehwad ametnikud, asunikud jne. Need ei tohi kuulda, ega neile ei tohi ütelda seda, mida tööerakond siin tõepoolest teeb. Meie nägime alles minewal nädalal, et „Waba Maa“ ja tööerakonna seisukoht täiesti wastupidised on. Kui „Waba Maa“ terwitas oma juhtkirjas seda, et äärmised pahempoolsed rühmitused olla asunud niisugusele seisukohale, et nad niisuguse tõsise hädaohu puhul, nagu seda landeswehri hädaohu on, soowiwad luua ühist wäerinda ka nendega, kellega nad senni alalises wõitluses asuwad, Riigikogus ei teadnud tööerakonna rühm aga mitte midagit muud teha, kui hirwitas selle üle, nähtawasti sellesama üle, mis nende oma häälekandja kirjutas. Ja kui täna siin arupärimine esitatakse töötatööliste toetamise ja tööpuuduse kohta, siis ei saa meie ka ei tea missugusi lootusi siia külge riputada, waid meie anname teile wõimaluse, et teie ka endi kohta oma otsuse annate. Kas Riigikogu erakonnad teewad oma enamuse kohta sellesama otsuse, mida tegi ühe walitsewate erakonna häälekandja walitsuse kohta, see on, tema tunnistas meie sotsiaalpoliitika pankrotiks. Meie teame ju, missuguse wastusega tuleb see pankrotisolew minister.

Juhataja **L. Raudkepp**: Palun mitte ebakohaseid ütelsi tarwitada.

P. Keerdo (töörp.): Ma tsiteerin ainult „Waba Maa“d, ma ei teadnud, et ebakohane on „Waba Maa“ tsiteerimine. (Müra keskel). Teil on nüüd igatahes wõimalus ütelda ja näidata, kas Riigikogu enamus seda pankrotis olewat sotsiaalpoliitikat õigeaks tunnistab ja sellega enesele ka waesusetunnistuse kinnitab. Teen ettepaneku sellega seda arupärimist wastu wõtta.

Juhataja **L. Raudkepp**: Palun Riigikogu liikmeid, kes käesolewat arupärimist toetawad, kätt üles tõsta. (Hääletatakse.) Arupärimist on toe-

tanud 23 Riigikogu liiget, sellega ei ole arupärimine wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

7. J. Reesen'i, W. Kangur'i ja R. Pälson'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele Wiljandi maakonna riigimaade IV ringkonna walitseja tegewuse kohta Adawere mõisa töolistelt maade ärawõtmise asjus.

(Arupärimise-ettepaneku tekst:

„Endine Adawere mõis Wiljandi maakonnas on asundustesse planeeritud ja maa wälja antud. Planeerimisel anti endiste mõisatöölaliste 18 perekonnale 5 normaaltalu, kokku 137 wakamaad. Möödunud aastal wõttis IV ringkonna

riigimaade walitseja Wiljandi maakonnas, härra Amberg, endiste Adawere mõisatöölaliste käest ühe normaal talukoha nr. 40, mis 19 wakamaad suur ja mõisatudames asus, enese ja Adawere, Pajusi jne. ringkonna metsaülema Paulmeistri isiklikuks tarwitamiseks, Ringkonnawalitsejal, kes elab Pajusi mõisas, on Kabala mõisast Wiljandi maakonnas normaaltalu kasutada antud, mida ta ise ei hari, waid teisel isikule wälja rentinud on. Ka endiste Adawere mõisatöölaliste käest ärawõetud maa andis ta Adawere mõisa endisele walitsejale, O. Kuusik'ule „pooletera“ peale. Saadud poole jagawad Amberg ja Paulmeister omawahel. Paulmeistril oli juba warem ka palgamaana normaaltalu Kaisa mõisast, Pajusi wallast, wälja antud; peale selle saab ta riigilt 10.000 marka kuus palka.

Nüüd tahab riigimaade ringkonnawalitseja Amberg weel neljandat normaaltalu, mis 18 endiste mõisatöölaliste perekonna wahel kasutamiseks ära jaotatud ära wõtta. Nimetatud normaaltalu nr. 40 ärawõtmise läbi on 18 endiste mõisatöölaliste perekonda äärmiselt raskesse majanduslikku seisukorda tõugatud, selle läbi, et ühes selle taluga neilt ära wõeti parem ja suurem osa heina- ja karjamaast. Mõisatöölised, kellel kõigil suured perekonnad, peawad selle tõttu igaüks oma teise lehma ära müüma, kuna järelejäänud 6½ wakamaad põldu ja heinamaad peaaegu ilma karjamaata ja wähesese heinamaaga ning põlluga perekonna äraelatamist ei wõimalda.

Kõiki neid asjaolusid arwesse wõttes paneme ette Wabariigi Walitsuselt aru pärida järgmiste küsimiste kohta:

1) Kas on Wabariigi Walitsusele ülewalkirjeldatud tõsiasiad teada?

2) Mida kawatseb Wabariigi Walitsus ette wõtta, et ringkonnawalitsejad ei saaks mõisatöölaliste arwel oma isiklikka sissetulekuid suurendada?

3) Kas kawatseb Wabariigi Walitsus korraldusi teha, et endistele Adawere mõisatöölilistele Amberg'i poolt ärawõetud normaaltalu saaks tagasi antud?

4) Kas kawatseb ja tahab Wabariigi Walitsus ringkonnawalitsejate omawolilisele tegewusele piiri panna ja ringkonnawalitsejat oma wõimu kurjasti tarwitamise pärast wastutusele wõtta.

Riigikogu liikmed:

J. Reesen, (allkiri).

W. Kangur, (allkiri).

R. Pälson, (allkiri).“

Tallinn, 3 oktoobril 1923. Nr. 15.“)

J. Reesen (wäljasp. rhm.): Käesolew arupärimine on üks lüli sellest ülekohtu ja wägiwalla ahelikust, mis töörahwast kodanlises riigis ümbritseb. Eesti kodanluse mesinädalatel, mis töörahwale tuntud werise wäewõimu ja tagakiusamise päewadena, wõtsid kõik kodanlised parteid ja nende sabarakud kõlawad sõnad suhu ja lubasid Eestist töörahwale paradiisi teha, kus igale töölisele oleks kindlustatud inimwääriline ülespidamine, eluase, töötegemise wõimalus jne. jne. Lubati murda ka Eesti parunite selgroog, muidugi majanduslik selgroog, sest kogu Eesti iseseiswuse ajal ei ole kodanlised parteid ja walitsewad erakonnad kuidagi paista lasknud, et nad oleks ka tegudega Balti parunite kehalist selgroogu murda tahtnud, wõi selle murdmise kallale asunud. Selle asemele on aga nemad alati tegudes näidanud, kuidas Eesti töörahwa parematel poegadel käeluid ja selgroogu murda, kui töörahwas oma nõudmised on awaldanud walitsewatele erakondadele. Praegu aga liiguwad selles demokraatlikus wabariigis need meie ajaloolised waenlased, Balti parunid, kes kuulsad oma orjastamise poliitikaga ja kurnamise poolest, ringi ja mõlgutawad mõtteid, et Eesti töörahwale, asunikkudele ja mõisa-

weere serwadel asuwatele talupoegadele selgroogu ja nimelt kehalist selgroogu, murda. Meie tunneme seda poliitikat, mida Balti parunid on senni ajanud ja kui meie nende juttusid praegusel korral tähele paneme, siis meie näeme, et nende kõne-dest ääretu wiha Eesti rahwa vastu wälja paistab. Nemad tahawad uuesti hakata rahuldama oma ajaloolisi surumise ja tagakiusamise instinkte Eesti töö-rahwa turjal. Kuid need härrad on Eesti demokraatlikus riigis rohkem kaaluwad, kui Eesti töörahwas. Meie näeme seda eriti just maareformi teostamise juures, kus praeguste statistiliste andmete põhjal kindlasti wõib öelda, et senniste omanik- kude käes rohkem maad tarwitada ja kasutada on, kui endiste mõisatööliste käes. Kuid keegi teist, härrad, ei wõi tõendama tulla, et ka Eesti töörahwas teie iseseiswuse wõitluses midagi teinud ei ole. Teie ise olete seda küllalt toonitanud, vähemalt siis, kui teie walimiste eel hää- lesid oma erakondadele olete töörahwa hulkadest püüdnud. Siis olete alati alla kriipsutanud seda osa, mis töörahwal teie iseseiswuse wõitluses on olnud. Ilma töö-rahwata ja tema toetuseta iseseiswuse wõitluse algpäewil ei oleks teie siin täna koos wõinud istuda. (Wahel hüüe keskelt: Miks ütlete „teie“? Teie tarwitate ka iseseis- wust.) See on aga tõsiasi, et just töö- rahwas olid need, kes lasid endid teie meelitustest petta sõtta oma Eesti ja Wene klassiwendade kui ka landeswehri vastu. Nüüd aga, kus Wene töörahwaga on rahu tehtud ja kus on asutud riigi ülesehitamise tööle, olete teie ka nende lubaduste peale, mis teie oma iseseiswuse wõitluse päewil andsite, käega lõõnud, ja kui töörahwas praegu oma nõudmisi teile ette kannab, siis wilistawad teie amet- nikud nende nõudmiste peale. Seda näeme meie eriti endiste mõisatööliste seisukorra juures. Asutawa Kogu poolt wastuwoetud maaseaduse põhjal peawad maad saama ainult need, kes teda isiklikult hariwad. Maad peaks antama ainult isiklikuks harimiseks, kuid mida meie praegu näeme? Me näeme, et isegi sellest põhimõttest, mis maaseaduses on ära määratud, on mööda mindud ja maa, mis maaseaduse põhjal pidi minema isiklikuks harimiseks, on saanud sahkerdamise aineks. Teda renditakse kõigi seaduste ja määruste peale waatamata teistele ja kolmandatele isikutele edasi. Juba maaseaduse wastu-

wõtmisel Asutawa Kogu poolt loodi tea- taw eelõigustatud kiht wabadussõjas ülesnäidatud wahwuse alusel, sõdurite näol, mis hiljem tuttawaks sai nõndanime- tatud „ristirüütlite“ nime all. Need härrad on praegu mõisasüdamesse ase- tatud ja neile on kätte antud suured nor- maaltalud, mis harilikult wõttes, nende maa-aladega, mis mõisatööliste kasutaa antud, 5—6 korda suuremad. Need här- rad, polkownikud, ohwitserid ja teised sõdurid ei hari seda maad mitte ise, waid rendiwad seda edasi teistele ja kolman- datele isikutele. See harimise wiis on juba iseenesest nigela maaseaduse põhi- mõtte vastu, kuid minu ülesanne ei ole maaseaduse õiget teostamise sihti näi- data, waid ma tahaksin nende wäärnäht- tuste peale tähelpanu juhtida, mis teie maaseaduses üksikutes kohtades ette tu- lewad.

Käesolew arupärimine puudutab ühte niisugust üksikut nähtust. Kuid ma ei taha mitte ütelda, et see oleks üksik juhtumise, mis Wiljandimaal maad leidnud, waid neid nähtusi on väga palju ka teistes maa- kondades ja meie wõime seda ütelda ka nende arupärimiste põhjal, mida täna siin arutatakse. I Riigikogus oli kõige rohkem arupärimisi just praeguse maaseaduse teostamise kohta. Lisaks nendele ees- õigustatud sõduritele maasaajatele, nõn- danimetatud ristirüütlitele, on weel tek- kinud wiimasel ajal...

Juhataja L. Raudkepp: Rk. Reesen! Meie wabaduskangelased ei ole mitte mingisugused nõndanimetatud risti- rüütlid ja palun nende kohta mitte sarna- seid ütelusi tarwitada.

J. Reesen (wäljasp. rhm.): Mina räägin nõnda, kuidas rahwasuus neid ni- metatakse ja wõib olla, et teie oma kes- kel neid niiviisi ei nimeta, kuid suurem osa rahwast, tööliklass, nimetab neid niimoodi. Sellele eesõigustatud kihile on weel lisaks kerkinud teisi eesõigustusi igasuguste ühistegeliste, kaubanduslik- kude ja pulliühisuste näol. Peale selle on wõõrandatud maadest wälja antud palga- maadeks riigiametnikkudele maad, mida nad mitte ise ei hari ega kasuta. See näi- tab, et maaseaduse teostamisel on kõr- wale mindud sellest põhimõttest, et maad wõiwad saada ainult need, kes teda isik- likult hariwad. Kui maa jagamise puhul ka endistele mõisatööliste üksikutes mõisades maad anti, siis anti seda nii-

wõrd wähe, nimelt 3, 4 ja 6—7 wakamaad perekonna peale, nõnda et see neid ja nende perekondi ära elatada ei wõimalda. Kuid praegu on ilmsiks tulnud niisugused püüded riigiametnikkude poolt, et hakatakse järjekindlalt ja kawakindlalt ka neid maalapikesi endistelt mõisatöolistelt tagasi wõtma. Käesolew arupärimine puudutab ühte niisugust nähtust, kus Wiljandi maakonnas, Adawere wallas riigimaade IV ringkonna walitseja härra Amberg ja tema eelkäija on endiste mõisatöoliste käest ära wõtnud normaaltalu oma isiklikuks tarwitamiseks. Mina ei tea, kas neile on ka wahwuse eest rist rinda riputatud, igatahes seal ei teata sellest midagi. Kuid üks asi, mida ma ütelda wõin, on see, et nendel mõlemal härral juba enne normaaltalu kasutada on. (M. Martna (sd.): Nad tunnewad maa wäärtust!).

Igatahes tuleb wiimasel ajal see asjalu nähtawale, et maa wäärtust on hakatud tõsiselt hindama riigiametnikkude keskel. Siis teati weel mulle sel korral jutustada, kui ma need materjaalid mõisatöoliste käest sain, mis käesolewas arupärimises ette toodud on, et riigimaade IV ringkonna walitseja on kogu oma tege wuse aja jooksul selles ringkonnas maa wäljajagamise juures lasknud enesele meelitusi tuua ja selle kohta on tunnustajad olemas mõisatöoliste keskel, et tema on wastu wõtnud normaaltalude wälja jagamisel maaandmise wõi normaaltalu kinnitamise eest maasaajatelt terveid sigu. (Wahelhüüe paremalt poolt: Kas haigeid ei wõtnud?) See on muidugi tuntud, et kui midagi saada on, siis igaüks püüab. Rikkamad wiinud terwed sead selle eest ringkonnawalitsejale, et talukohta saada. See kõik näitab, et lisaks weel endisele nähtusele on maad leidnud ringkonnawalitseja juures altkäemaksuwõtmine, mis koha peal wäga suurt pahameelt sünnitab. Selle normaaltalu, mida ringkonnawalitseja Adawere mõisatöoliste käest ära wõttis, ei wõtnud tema mitte enesele harimiseks, sest tal enne juba üks normaaltalu oli ja seda normaaltalu tema ise ka ei harinud, waid andis tema edasi endisele Adawere mõisawalitseja Kuusik'ule pooletera peale. Saadud pooled jagawad Adawere-Pajusi ringkonna metsaülem Paulmeister ja riigimaade IV ringkonna ülem Amberg omawahel ära. See on nähtawasti riigimaadeülema algatusel sündinud, sest ei

wõi ju arwata, et põllutööministeerium, kes on alati püüdnud näidata, et tema kõiki asju õiglaselt ajab, seda on algatanud. Kui aga meie walitsetawate ringkondades, meie walitsetawate keskorganides niisugust poliitikat heaks kiidetakse, et hakatakse normaaltalu ühe käest ära wõtma ja teise kätte üle andma, kes teda ise ei hari, siis on see süsteem. Kuid ka seda wõib oletada, sest ei saa ju ametnikud ise oma pead midagi teha, kui neil selleks instruksioonj ei ole ja kõige selle üle peawad ju keskwalitsetawate organid walwama. Adawere mõisa töölised on, nagu ikka, sel puhul põllutööministeeriumi ja wastawate asutuste poole palwega pööranud, et neile saaks nende käest ärawõetud normaaltalu tagasi antud. Seda aga mitte ei ole sündinud ja seletatakse, nagu ikka, lühidalt, et see on ringkonnawalitseja teha ja pöörake tema poole. Adawere mõisatöoliste sai Adawere mõisa wäljarentimise puhul wälja antud 5 normaaltalu 18 perekonna peale kokku 137 wakamaad ühes karja- ja heinamaaga. Arusaadaw, et see maa-ala, 137 wakamaad, nende 18 perekonna äraelamist ei wõimalda. Ma käisin isiklikult seal ja nägin ise seda maad, mis neile on antud. Üks normaaltalu on antud ühest mõisaserwast, teine teise mõisaserwa pealt ja nendele ligipääs on wäga raske. Ma ei taha hakata seda planeerimise süsteemi arwustama, kus töolistele, näituseks Adawere mõisa maaandmise juures püütakse takistusi teha, et nemad seda maa-ala mitte harida ja kasutada ei saaks. Nemad on selle maa-ala eneste wahel ära jaganud ja kasutawad seda ühiselt. Kõik need maaribad, mis on üksikute perekondade tarwitamiseks wälja antud, tulewad meelde Wenemaa hingemaa ribasid, mis nagu kangad jooksewad poole wersta pikkuselt üle mõisapõldude ja millede juurde ligipääs äärmiselt raske on. Nüüd aga, kui ära wõeti endiste mõisatöoliste käest normaaltalu nr. 40, mis peajasjalikult heinamaad sisaldas ja kus ka karjamaa serw mõisatöoliste lehmade wäljaajamiseks oli, sest praegu Adawere mõisatöolistel mingisugust karjamaad nende lehmadele ei ole, siis jäid selle tõttu mõisatöoliste perekonnad peaaegu ilma heina- ja karjamaata. Et nende palwe riigimaadeülema poolt täitmist ei ole leidnud, siis ei leia nemad muud abinõu, kui peawad oma majapidamist, seda wäikest majapida-

mist, mis neil on, kokku tõmbama, see tähendab, nad peavad ära müüma oma teise lehma, lahti ütlema seapõrsa pidamisest jne., sest see natukene põldu, mida saavad, ei võimalda enam korralikku majapidamist. Kõike seda arwesse wõttes, esitasin mina mõisatöölise soowi peale Riigikogule arupärimise, et teada saada, mida Wabariigi Walitsus kawatseb ette wõtta selleks, et ringkonnawalitsejad ei saaks mõisatöölise arwel oma isiklikka sissetulekuid suurendada ja et ringkonnawalitseja ei saaks omawoli tarwitada endiste mõisatöölise kallal ja nende käest maid ära wõtta oma isiklikuks tarwitamiseks. Praegusel korral läks ju normaaltalu mõisatöölise käest ringkonnawalitseja ja metsaülema isiklikuks kasutamiseks. Ringkonnawalitseja, kui ka metsaülem, saavad peale normaaltalu weel riigi käest palka ja ei wõi ütelda, et need härrad kõige suuremas puuduses oleks ja et neil just eestkätt seda normaaltalu tarwis oleks olnud. Meie küsime Wabariigi Walitsuse käest, kas Wabariigi Walitsus kawatseb korraldusi teha, et endistele Adawere mõisatöölisele Amberg'i poolt ärawõetud normaaltalu saaks tagasi antud? Kas kawatseb ja tahab Wabariigi Walitsus ringkonnawalitsejat oma wõimu kurjasti tarwitamise pärast wastutusele wõtta? See ei ole mitte üksik nähtus. Ringkonnawalitsejate tegewuse kohta on väga palju kaebtusi, mitte ainult mõisatöölise hulgast, waid ka asunikkude keskel. On märgata, et wiimasel ajal on hakatud kindlat süsteemi tarwitama wõõrandatud maade wäljaandmise asjus. Siin peab ütleva, et kui Wabariigi Walitsus sellele piiri ei pane, siis meie seisame lähemal ajal asjaolude juures, kus ringkonnawalitsejad mõisatöölise käest nende wäike-seid maalapikesi enese kätte kisuwad ja teistele, see on oma sugulastele ja tuttawatele edasi annawad.

Teen ettepaneku seda arupärimist wastu wõtta.

Juhataja **L. Raudkepp:** Palun Riigikogu liikmeid, kes käesolewat arupärimist toetawad, kätt üles tõsta. (Hääletatakse.) Arupärimist on toetanud 34 Riigikogu liiget, sellega on arupärimine wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

8. W. Kangur'i, H. Allik'u, R. Pälson'i ja J. Reesen'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele töölisnoorsoo rongikäikude ärakeelamise kohta rahwuswahelisel töölisnoorsoo pühäl 2. sept. s. a.

(Arupärimise-ettepaneku tekst: „Rahwuswahelisel töölisnoorsoo pühäl 2. sept. s. a. keelati politseiwõimude poolt kõigis linnades, kus noortöölise organisatsioonide poolt rongikäike kawatseti korraldada, need ära. Rongikäikude ärakeelamise põhjustena toodi igalpool ette awaliku rahu, julgeoleku kaitse ja waba liikumise takistus üldistes huwides.

Tallinna politseiülem kirjutas: „Selle peale põhjendades, et ajajooksul liikumine Piritas ja Kose teedel elawaks on muutunud ja Tallinna ametiühisuse kesknõukogu poolt korraldataw rongikäik seda segab, ei pea mina võimalikuks üldistes huwides seda rongikäiku lubada.“

Kui aga laulupidu ajal südalinnas ja mujal rongikäike korraldati, kus liikumine kõige elawam, siis nähtawasti ei pidanud politseiülem seda mitte waba liikumise takistuseks.

Tartus lubas politseiülem esiti rongikäiku korraldada, pärast wõttis selle aga siseministri korraldusel tagasi ja keelas rongikäigu samuti „waba liikumise, rahu ja julgeoleku“ huwides ära. Samuti takistati Tartus politseinikkude poolt awaliku noortöölise miitingu ärapidamist wäljas ja püüti igatpidi korda rikkuda, nagu näituseks politseinikkude poolt kalalitungimine Tartus kesknõukogu ukse ees rongikäigust osawõtjatele.

Nii tehti ka teistes linnades, peale Tallinna ja Tartu, politseiwõimude poolt igasuguseid takistusi noortöölisele nende rahwuswahelise päewa pühitsemises. Et aga kõik kodanlised organisatsioonid wabalt igasuguseid rongikäike ja koosolekuid wõiwad korraldada, ilma et neil mingisuguseid takistusi tehtakse julgeoleku, rahu ja waba liikumise huwides, näeme siin sihikindlat takistuste tegemist ja tagakiusamist noortöölise pühade pühitsemises ja paneme ette pöörata Wabariigi Walitsuse poole järgmise arupärimisega:

1) Mis põhjusel keelati töölisnoorsoo rongikäigud ära, kuna kodanlised organisatsioonid tihti rongikäike korraldawad, ilma et neil seal mingisuguseid takistusi tehtakse?

2) Kas on need politseinikud wastutusele wõetud, kes Tartus korda püüdsid rikkuda?

3) Mida kawatseb Wabariigi Walitsus teha, et noortöölised ilma tagakiusamiseta oma koosolekuid, rongikäike korraldada ja pühasid pühitseda wõiks.

Tallinn, 3. X. 23.

(Allkirjad) W. Kangur.
H. Allik.
R. Pälson.
J. Reesen.“)

W. Kangur (töörp.): Täna wu aasta 2. septembril töölisnoorsoo pühal keelati kõigis suuremates wabariigi linnades, kus kawatus oli töölisnoorsoo rongikäike korraldada, nad ära. Rongikäigu ära keelamise põhjustena toodi ette julgeoleku kaitse ja liikumise takistamise hädadoht. Tallinna linna politseiülem kirjutas sel puhul, „silmas pidades, et Pirita teel liikumine wiimasel ajal elawaks on läinud, ei saa rongikäiku lubada.“ Tartus keelati rongikäik samadel motiividel ära. Narwas sündis samuti. Wiljandis ei öeldud mingisuguseid põhjusi, waid öeldi lihtsalt, et rongikäiku ei lubata sel päewal ja lisati weel juurde kraad kangelmalt, et mingisuguseid lippusid ei lubata ka töölisnoorsoo koosolekutel sel päewal wälja tuua ega neid üles panna jne. Pärnus öeldi aga targemalt, kui teistes linnades kokku. Pärnu politseiülem teatas, et rongikäigud on keelatud ülemaaliselt ja sellepärast keelan ka Pärnus rongikäiku korraldada. Mina arwan, et see Pärnu politseiülemase seletus kõige õigem ja selgem on, millest järeldada wõib, kellega siin tegemist on. Kui teistes linnades katsuti leida põhjusi rongikäikude ära keelamiseks, siis wõib ütelda, et need põhjused tõesti naeruwäärilised olid, sest kui Tallinnas laulupidu oli ja kui siin tuhanded inimesed mööda uulitsaid tamusid, siis ei olnud kusagil liikumise segamisest juttu. Kuid selle küsimuse juures, kus taheti rongikäiguga läbi minna kusagil linna serwal, siis öeldi, et ei saa rongikäiku lubada just liikumise takistamise mõttes. Samasugune lugu oli ka teistes linnades, näituseks Narwas, kus rongikäik korraldatud oli, äärmiselt wäikestest uulitsatest läbi kunni Kreenholmi wabrikuni. Selle peale waatamata korraldati Narwas sõjawäe jne. rongikäike, mis palju elawamatest kohtadest läbi läksid. Muidugi ei olnud põhjust seda ära

keelata, sellepärast, et ega see ei olnud mitte töölisnoorsoo rongikäik. Pärnu politseiülemase seletust silmas pidades, et mujal rongikäigud on keelatud, peame meie ka Pärnus ära keelama. Seesama seletus ütleb selgemalt, millega siin tegemist on. Tähen datud päewal rongikäikude ära keelamine ei tulnud mitte politseiülemase algatusel, waid siin on segatud suuremad mehed, ja ma wist ei eksi sugugi, kui selle rongikäigu ära keelamise pea diktaatoriks on see mees, kes istub siin walitsuse looshis ja kes sise ministri nime kannab. Meie teame, et neid wabadusi, mida meile põhiseadus lubab, ei ole mitte tehtud töölisklassi jaoks, waid nad on walitsewa klassi huwides. Meie näeme praegu üle Euroopa: Itaalias, Hispaanias ja Bulgaarias, et seal tagurlus igasuguse wabaduse on töölisklassilt riisunud. Meie oleme ka siin kogu wabariigi kestwusel näinud, kus siin igate pidi ühinemise wabadus jne. ära riisutakse. Rahwuswahelise töölisnoorsoo päewal ära keelatud rongikäik on tõenduseks, et walitsewad klassid neist wabadustest töölisklassile natukesegi wõrra kasutada ei anna. Töölisnoorsugu on alati rewolutsiooniline olnud ja on alati eesrinna sammunud ning on alati eestwõttelejana olnud inimkonna kõrgemate ideaalide eest, milleks ta on ka kõigerohkeme ohwreid toonud. Mina usun ja kogu rewolutsioonilise töölisklassi seisukoht on loomulikult see, et töölisnoorsugu ei hirmuta mitte nende kodanliste wõimumeeste wõtted, kus tahetakse igasugu surwega ära keelata ja maha suruda seda wõitlust, mille eest töölisnoorsugu ka oma elu ohwerdada kalliks pole pidanud. Töölisnoorsugu, waatamata kõige selle surwe peale, millega katsutakse tema wõitlust maha suruda, saab kümme korda kindlamalt seda wõitlust edasi pidama. Töölisnoorsoo sihte ei saa muuta kodanliste wõimumeeste kõiksugu wõtted ja surwe, et tema wõitlust takistada. Töölisnoorsoo eesmärgiks jääb see sama, mis oli enne ja nüüd on, ning mis saab ka tulewikus olema, see on — wana kurnamise korra mahamatmine ja uue õigluse ja wendluse sotsialistliku ja kommunistliku korra maksima panemine. (A. Tupits (põl.): Kas sellepärast wisatigi Teid koolist wälja?) Et mind sellepärast koolist wälja wisati, see on minu au aga mitte Teie au, Meie teame, et kodanline

kord meile ühinemise wabadusi ei anna. Meie teame ka seda, et neid wabadusi ei anna mitte teie, waid seda annab meile töörahwa walitsus, see on see walitsus, kui ükskord töölisel wõimul on. (Wahel hüüe paremalt poolt: Minge Wenemaale!) Ma tean, et Wenemaal need wabadused on olemas. (J. Temant (põl.): Piir on waba, minge paradiisi!) Kuid meie kohus on ka laiematele töörahwa hulkadele ära näidata, missugune seisukord nende wabaduste suhtes selles õndsas demokraatias on. Kui teie alati olete selle poolt, et teil see õnnis demokraatlik wabariik on, siis olge head, tulge ja näidake ära, millega teie seda põhjendate. Ma usun, et teie seda juba ammugi teate, et teil seda demokraatiat ei ole, et siin samasugune wõimuwabadus maksab, nagu Itaalias ja Bulgaarias. Teie olge mehed, tulge ja öelge otsekohe, et meil on praegu kodanline diktatuur, nagu seal Idas on praegu töörahwa diktatuur. Kui teie seda mitte ei tee, siis teeme seda meie. (J. Tõnisson (rhw.): Kuulge, mis jutt see on: Tema teeb!) Mitte mina ei tee, waid töörahwas teeb.

Juhataja **L. Raudkepp**: Rkl. Kangur, palun asja juurde jääda. Teen Teile esimese märkuse.

W. Kangur (töörp.): Kogu tööliklass seisab suurte sündmuste ees, kogu rahwuswaheline poliitiline seisukord elab praegusel silmapilgul suuri sündmusi üle. Saksamaal on tööliklass....

Juhataja **L. Raudkepp**: Palun asja juurde jääda, teen Teile teise märkuse.

W. Kangur (töörp.): ja meie usume, et selle järeltusel need wabadused, mida teie meilt riisunud olete, tagasi saame, ja et nende sündmuste järeltusel ka neil maades, kus kodanline diktatuur röölab, ning tööliikumist maha tallab, et ka seal töörahwas oma walitsuse ning wabadused maksma paneb. Meie nõuame selle arupärimisega wastust küsimiste peale: kas töölisnoorsoo kohta maksawad samasugused wabadused, mis kodanlisnoorsoo kohta ja kogu kodanluse kohta, kui tema rongikäike ja meelega awaldusi korraldab? Ja teiseks: mis mõtleb siseminister ette wõtta, et taltsutada politseinikka, kes selle meelega awalduse ja rongikäigu ära keelamise puhul Tartus kõige häbemamatalt toimisid,

katsudes töölisnoorsoo käest lippusid ära rebida, ning isegi kunni tööliste kesknõukoguni tööliste järele tungisid? Pannem ette seda arupärimist wastu wõtta.

Juhataja **L. Raudkepp**: Palun Riigikogu liikmeid, kes käesolewat arupärimist toetawad, kätt üles tõsta. (Häälletatakse.) Arupärimist on toetanud 15 Riigikogu liiget, sellega ei ole arupärimine wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

7. Eesti sotsiaal-demokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele riigile wõõrandatud maade ajutiste pidajate (kaasrentnikkude) seiskorra kohta.

(Arupärimise-ettepaneku tekst:

„Kruntidele maasaajate määramisel asetati paljud maatahtjad, kelle jaoks iseseiswaid maakohti ei jätkunud, teiste maasaajate kõrwale ajutisteks maapidajateks-kaasrentnikkudeks. Nüüd, kus wiimased on omale juba inwentaari soetanud, on hakatud neid kõrwaldama. Sellekohaseid teateid tuleb üle maa. Toome allpool mõned juhtumised.

Wõrumaa Põlgaste walla Seriste asunduse ajutised kaasrentnikud (5 perekonda), keda nüüd nende maalapikeselt kõrwaldada tahetakse, on kõik põlised maaharijad, mõni neist juba enne 1920 aastat maad pidanud, mõni üle 16. aasta mõisatöölise olnud, mõni demobiliseeritud sõdur. Maad on nad korralikult harinud. Kui need maaharijad oma sennisest kutsetööst kõrwaldatakse, siis on nad sunnitud oma suure waewaga muretsetud inwentaari häwitama, oma majapidamist lõhkuma.

Wõrumaa Linnamäe asunduses, kus rohkesti maatahtjaid, jagati 1920 aastal 2.850 wakamaaline Linnamäe mõis 68 krundiks, iga krundi suurus 40 wakamaad. Seega oleks maad saanud 68 perekonda. Hiljem aga planeeriti kohad 60—70 wakamaalisteks, saadi 55 krunti ja 12 käsitöölise kohta. 1921 aastal planeeritud kruntidele maasaajate määramisel asetati osa maast ilmajäänutest ajutisteks maapidajateks teiste kõrwale. Põlised ühes ajutistega, kulusid pooleks kandes, lasid krundid maamõõtjatel poolitada ja igaüks asus lootusega oma töö juurde. Hiljem selgus, et puudub siiski

kõrwalrentnikul kindel pind. Temale ei antud ehitamise luba. Tekkisid omawahelised hõõrumised. Algasid kohtu läbi väljatõstmise katsed. Nüüd on ringkonnawalitseja ettepanekul hakatud lepinguid sõlmima, mis ajutisele pooltalu pidajale ainult mõne wakamaa maad wõimaldab.

Wõrumaa Toolamaa mõisa väljajagamisel määras wallanõukogu 1921 a. kewadel kruntidele ühe põlise ja kaks ajutist pidajat. Wiimaseid 15 perekonda. Nüüd on wiimastele kohapidamine üles öeldud ja neid tahetakse juba lähemal ajal lahkuma sundida. Ajutised on niisama, kui põlisedki wabadussõjast osawõtnud sõdurid. Maaharijatena on nad näidanud, et suudawad kohti pidada ja need, kuigi väikesed, oma harijatele ülespidamist wõimaldawad. Mõnel ajutistest maaharijatest on ringkonnawalitseja loaga isegi juba ehitused tehtud.

Wõrumaa Meeksi wallas riigistatud maade väljaandmisel on kruntide peale määratud üks põline ja teine ajutine pidaja. Wiimaseid 16 perekonda. Neile on kohapidamine üles öeldud, kuigi mõned põlised pidajad nõus on kõrwalpidajatele pool krunti jätma. Seesama saatuse ähwardab Aleksandri walla ajutisi riigirentnikka 16 perekonda, Tartumaal Ulila mõisas — 8 perekonda, kellest need, kes elasid mõisahoonetes, selle kasutamiseks andmisega Ulila elektriühisusele ka ilma peawarjuta jäid, Pärnumaa Kaubi asunduses (Pornuse wallas) — 7 perekonda, kus kõrwalrentnikud nende sennistelt kohtadelt ära ajada tahetakse, kuigi kohad üksikule pidajale liig suured on planeeritud, mõned isegi üle 40-tiinulised.

Need ajutised maapidajad, kelle väljatõstmine nüüd on alanud, on senni arwamisel olnud, et neil lastakse oma tööd teha ka edaspidigi. Selles lootuses on nad kui teisedki asunikud jõudu pingutanud, oma waewaga kogutud waranduse natukese 3—4 aasta jooksul kruntide kordaseadmiseks kulutanud.

Wäljatõstmise korral läheb neil senni kulutatud jõupingutus ja warandus kaotsi, kõnelemata sellest, et nad satuwad lootusetu seisukorda — puudub uus wõimalus omale muretsetud inwentaari kasutamiseks, omale ülespidamise teenimiseks.

Kuna sarnast maareformi teostamist, kus maasaajaid juba mõne aasta järele välja tõstma hakatakse, õigeks ja ots-

tarbekohaseks pidada ei saa, pöörame Wabariigi Walitsuse poole järgmiste küsimistega:

1) Mis otstarbel on loodud sarnased korraldused, mille järele maasaajad nii kõikuwale ja kindluse ta seisukorda on asetatud?

2) Kuidas tahab Wabariigi Walitsus kõrwalrentnikkude küsimust lahendada?

Tallinnas, 9. oktoobril 1923 a.

Eesti sotsiaaldemokraatliku
tööliste partei Riigikogu
rühma nimel

(Allkirjad) L. Johanson.
A. Palwadre.
K. Ast.“)

L. Johanson (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Maaseaduse teostamisel on väga palju wäärnähtusi ette tulnud. Wiimasel ajal on esile tulnud nähtus, mis laiaulatuslik, ning puudutab väga paljuid maaharijaid perekondi, see on nõndanimetatud kõrwalrentnikkude wõi ajutiste maapidajate kohtadelt wäljatõstmise küsimus. Maade väljaandmisel on paljud maatahtjad asetatud teiste juurde kõrwalrentnikkudena. Nemat on asunud tööle, on muretsenud inwentaari ja kulutanud jõudu, seda kõik lootuses, et wõiwad oma maalapikese peale jääda, ning tööd teha, mis neile ennegi olnud elukutseks. Wiimasel ajal on hakatud nende lootusi kärpima. Igalt poolt üle kodumaa tulewad teated, et on hakatud ajutisi maapidajaid nende sennistelt kohtadelt välja tõstma. Arupärimises on ette toodud näitusena juhtumisi. Lubage minul veel mõne kui näituse juures peatada. Nii kirjutawad Toolamaa mõisa aiutised maapidajad: „1921 a. kewadel Toolamaa mõisa väljajagamisel määras wallanõukogu kruntide peale ühe põlise ja kaks ajutist pidajat. Meile, kui ajutistele pidajatele on nüüd kohapidamine üles öeldud ja sunnitakse ligemal ajal sealt lahkuma. Oleme niisama kui põlisedki pidajad wabadussõjast osawõtjad ja pidada olewatel kohtadel üles näidanud, et meie suudame neid pidada ja et need kohad, olgugi, et nad väikesed on, suudawad meile ülespidamist anda, kui meie sinna oma eluaseme saaksime kindlustada. Ühel meist on juba ehitus pidada olewa koha peale tehtud, mis üle 50.000 marga maksma läks ja mida kohalik ringkonnawalitseja on lubanud, kirjalik

luba on temal praegu käes. Kohtadest wäljaajamise korral peaksime ära häwitama suure waewaga muretsetud inwentaari ja loomad ja ei mõista ette kujutada, kuidas edaspidi oma perekondade elu ülespidamise eest hoolitseda.“

Sama küsimus oli arutamisel ka Linnamäe wallanõukogus ja selles protokolli öeldakse: „Et 1921 aastal planeeritud kruntidele maasaajate määramisel kõik endised maapidajad maaga warustatud pidid saama, kuna kohal olew põllutöministeeriumi esitaja ühe krundi peale kahte põlist pidajat ei lubanud määrata, oli nõukogu sunnitud tema ettepanekul maast ilmajäänud maapidajaid ajutisteks maapidajateks määrama.“ Esiolgselt oli kõik korras ja arwati, et põlised ühes ajutistega krundid pooleks ajawad. Selle lootusega asuti oma loowa töö juurde, kuid pärast selgus, et puudusid selleks seadused; ajutistele ei antud ehitamise õigust, sõbralise kooselamise asemel tekkisid omawahelised ülesütlemised ja kohtu läbi kaasrentnikkude kõrwaldamised.

Meeksist kirjutatakse: Meeksi walla riigistatud maade wäljaandmisel on kruntide peale määratud üks põline ja teine ajutine pidaja kõrwale. Et praegumakswatē seaduste järele ainult põliste pidajatele on luba antud hooneid ehitada ja ehitusmaterjaali ning laenu saada, siis muutub ajutiste pidajate seisukord wäljakannatamataks, sest mõisahooned ja korterid, mida ühiselt kasutatakse, lagunewad ära ja muutuwad elamiseks kõlbmataks, kuna nende parandamine käib elanikkudel üle jõu.

Sama lugu on endiste mõisatöolistega, kellele ka ehitamise wõimalusi ei ole antud.

Waatamata selle peale, et mõned põlised pidajad on nõus kõrwalpidajatele pool krunti põlise pidamise õigusega andma, ei ole põllutöministeerium nõus ja on ajutistele kohapidajatele kohapidamise üles ütelnud, nii, et ligemal ajal neil sealt tuleb lahkuda. Siin on tegemist jällegi umbes paarikümne perekonnaga. Samad teated tulewad Ulila mõisast Tartumaalt. Kaubi asundusest Pornuse wallast. Museas on juurde lisatud ka planeeritud kohtade suurus, millest selgub, et mõnel isegi 40 tiinu maad on. Sealsed maapidajad kirjutawad: oleme elanud oma elu ja nüüd wanaduse päe-

wil ei saa seda sugugi mõttesse wõtta, et ennast mööda maad ümber wintsutama hakata.

Samasugused teated tulewad ka Põlgaste wallast. Mina arwan, et neid kirjased on saanud ka teised Riigikogu rühmad. See on laiaulatuslik nähtus ja ma pean selle küllalt tähtsaks selleks, et põllutöministeeriumi juht peaks tulema ja siin rahwaesitusele ütleva, millega mõeldakse kindlustada nende sadade perekondade seisukorda, kes on senni lootuses maad harinud, et wõiwad sellele jääda, kes on lasknud ka kõik wõimalused teise maasaamise peale mööda ja kes nüüd on asetatud lootuseta seisukorda. Ma arwan, et see küsimus on küllalt selge Riigikogu rühmadele, kes seda seisukorda oma silmadega on wõinud näha ja sellepärast ei taha ma pikemalt selle arupärimise põhjendamise juures peatada ja loodan, et ka põllumeeste rühmal on wõimalik olnud seda seisukorda tähele panna oma silmaga ja usun, et ka nemad seda arupärimist toetawad, (M. Juhkam (tõer.): Waewalt!) et nemad ka sellest aru saawad, mis tähendab inimese wäljatõstmine maakohalt, mille harimiseks ta on oma jõudu kulutanud, omalt kohalt inimese wäljatõstmine, kelle elukutse on maaharimine. Kas nemad sellest aru on saanud, seda näitab selle arupärimise wastuwõtmise üle otsustamine.

Juhataja **L. Raudkepp**: Palun neid, kes seda arupärimist toetawad, kätt üles tõsta. (Häletatakse.) Arupärimist on toetanud 36 Riigikogu liiget, sellega on ta wastuwõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

10. Wabariigi Walitsuse wastamine L. Johanson'i, J. Wain'i ja P. Treiberg'i arupärimise peale endiste mõisatöolistē raske seisukorra kohta.

Põllutöminister **A. Kerem**: Wäga lugupeetud Riigikogu liikmed! Käesolewa arupärimise peale Wabariigi Walitsuse nimel wastates, peatan kõige

enne mõne üksiku nähtuse juures, mis arupärimises ette on toodud ja awaldan neid ametlikka andmeid, mida ministeerium on wõinud nendes asjus koguda. Siin räägitakse kõige enne Kriiman'i mõisast, kus on eraldatud krunt professor Paldrock'ile ja teise diwiisi sideüle-

male, milledest üks sajawiiekümne wakamaa ja teine sajawiie wakamaa põllumaaga. Ametlikud andmed tõendawad, et tõesti professor Paldrock'ile krunt on määratud; teisele maasaajale Nurk'ile ei ole krunti eraldatud, waid teda on maasaajaks määratud, kui sõdurit; tema on praegusele krundile sattunud kruntide jaotamise järjekorra tõttu. Teiseks, professor Paldrock'i krunt ei ole mitte sajawiiekümne wakamaa põlluga. Kogusumma sellest krundist on küll wiiskümmend sajandikku, (M. Martna (sd.): Palju sellest põldu on?) sellest põldu on nelikümmend kolm hektarit, kaheksakümmend üks sajandikku heinamaad, kakskümmend sajandikku hektarit karjamaad ja 7,75 hektarit kõlbmata maad. Kui kõlbmata maa maha arwata, siis on see koht kogusuuruses hästi alla sajawiiekümne wakamaa, kui aga kõlbmata maa hulka arwata, siis ulatab kogusuurus krundil umbes 150 wakamaa ümber.

Siis mõned teised nähtused. Ma arwan, ei ole põhjust kõiki üksikult läbi arutada. Kabina mõisas räägitakse, et sealtpolkownik Joonson krundi on saanud, peale selle olla weel polkownik Joonson teise krundi mujalt saanud. Kabina mõisast on tõesti Joonson krundi saanud wallanõukogu määramisel. Kui talle aga krunt teisalt määratud, nimelt Kirepi mõisast, siis on ta selle krundi kasutamisest lahti ütelnud ja Kirepi mõisa krundi kasutamisele asunud. Peale Kirepi mõisa polkownik Joonson'i kasutada ühtegi teist krunti ei ole. Wasula mõisast toodakse ette, et seal mõisatöölised on oma krundid hingemaade wiisi ribadesse ära jaotanud. See jaotus ei ole mitte ministeeriumi poolt soovitatud jaotus. See jaotus on hukka mõistetud. Sellekohast jaotust on töölised omal isiklikul initsiatiivil ette wõtnud, et igauhele nii paremat kui ka pahemat maad jätuks. Woldi mõisast toodakse arupärimises ette, et tööliste käest on osa kruntisid ära wõetud. See wastab teatawal määral tõe, sest põllutöoministri abi otsusel on 1922 aastal otsustatud kolonnell Parts'i krundi juurde liita weel üks krunt ja endistest mõisatöölise käes olnud kruntidest selleks otstarbeks üks eraldada. Ülejäänud osa maad on mõisatöölise wahel wäiksemateks kohtadeks ära planeeritud. Edasi peatan weel Ahja-Musta mõisa juures, — arupärimine

käsitab Ahja-Wana mõisa, minu arwates on selle all Ahja-Musta mõisa arwatud — seal olla endisele rentnikule Riwes'ile kaks krunti kasutamiseks jäetud. Ministeeriumi andmete järele on tal käesolewal aastal poolteist krunti; et tal suur talu mujal oleks, sellekohta ministeeriumil andmeid ei ole. Lõpuks tulen arupärimises ettetoodud küsimiste eneste juurde: kas on Wabariigi Walitsusel teada äärmiselt raske seisukord, milles wiibiwad praegu mõisatöölised, kes maast, tööst ja eluasemest ilma on jäänud? Muidugi, — kuid kui põhjusi otsima hakata, mispärast maad just mõisatöölised saanud ei ole, siis peame küll kõige enne pilku tagasi heitma maaseaduse enese peale. Maaseadus ei ole mõisatöölise maasaamise mõttes eriseisukohta asetanud, waid mõisatöölised niisama kui teised maatahtjad on pidanud kandideerima omawalitsuse asutustes. Ministeerium ära nähes, et maaseadus küsimust kõigiti otstarbekohaselt lahendanud ei ole, on mõisatöölise maasaamise asjus katsunud eriseisukorda asetada, sellega, et mõisatöölisele eriotstarbeks krundid on eraldatud ja neile ühiselt, mitme peale üks krunt, kasutada antud. Esimestel aastatel muidugi ei saadud selle peale nii palju tähelepanu pühendada. Kui aga pärast poole selgus, et ometi suur hulk mõisatöölise ilma maata jäid, siis tuli eriotstarbeks maid eraldada ja mõisatöölise erikorras maaga warustama hakata. Muidugi tarwitawad töölised neid kruntisid ajutise tarwitamise õiguse alusel. Kuigi ministeeriumil ei ole kawatsust seaduseelnõuga enne esineda, mis mõisatöölise põliselt maaga kindlustaks, kui mõisatöölise maaga warustamise küsimus oma lõpuseisukorda on jõudnud, wõiwad töölised siiski täie kindlusega wäljajagatud maadele asuda. On ka planeerimine käimas ja katsutakse jõudu mööda ühiskrunte ära planeerida. Põhjust sarnaseks toimetuseks on annud asjaolu, et kõik mõisatöölised kaugegki iseseiswaks maapidamiseks ette walmistatud ei ole. Kui juhtnõore jälgida, mis käsitawad mõisatöölise maaga warustamist, siis nendest juhtnõoridest lõikab see läbi, et esiotsa töölise wähe maaga warustada ja kui asujad wähe kosunud on, siis katsuda neid aegajalt suuremate kruntide peale ümber paigutada. Kuna niisugune wõimalus ette näha, siis on ka loomulik, et maaga wa-

rustamise algul ei ole saadud neile põlist õigust kätte muretseda. Muidugi, põlise õiguse saamine oli kõigil mõisatöölistel võimalik, kandideerides omavalitsuse asutustes. On ka omavalitsuse ülesanne olnud mõisatöölise seast neid, kellele eriliisi kogemusi ja kalduwusi maapidamiseks oli, nagu maareformi teostamise määruse wastaw paragrahw ette näeb, wälja otsida ja neid kruntide peale põlisteks maasaajateks määrata. Teatawal määral on siin ka omawalitsused wastu tulnud, kuid peab ütleva, et kõik mõisatöölised kaugeltki rahuldatud ei ole. Nii, et kui wastata esimese küsimise peale, kas on Wabariigi Walitsusel teada see äärmiselt raske seisukord, kus wiibiwad praegu mõisatöölised, kes maast, tööst ja eluasemest ilma on jäänud, siis peab ütleva, et see on teada ja Wabariigi Walitsus on katsunud teha, mis tema wõimuses ajutiste korraldustega, soowides parandada neid tühje kohti, mis maaseaduses olemas. Kui ma mõned statistilised andmed sellel alal ette toon, kuidas mõisatöölise maaga warustamine on arenenud, siis wõin järgmised andmed ette tuua: 1919 a. — 1922 a. maatajäänud mõisatöölisi on käesolewal aastal järgmiselt warustada jõutud: Maatajäänud töolistearw on kogu riigi kohta 1.132; mõisatöölise arw, kellele maad on pakutud — 874; wõõrast maakonnast tulnud töolistearw — 2; (J. Reesen (wäljasp. rhm.): Ja kui palju siis maad saanud on?) Maad saanud on üldse omast maakonnast — 646; nendest mõisadest, kus enne asunud 374, teistest mõisadest — 49 ja wäljaspoolt oma maakonda — 2. Nii, et kokku on maaga warustatud 648 isikut. Töolistearw, kes maasaamisest ära on ütelnud on 226, kes pole saanud maad, selle tõttu, et neile maad wõimalik anda ei olnud, on 258. See on kogu riigi üle kogutud andmed. See on 1919 kunnj 1922 a. maatajäänud töölised. (M. Martna (sd.): hüüab midagi wahel.) Aga ühes mõisas 500 töolist küll olla ei wõinud, seda wõin ma kohe tunnistada. (J. Jaakson (rhw.): Wõib olla oli 50 töolist.) Jah, 50 wõib juba olla. Siis 1923 a. wäljaantud mõisade andmed töölise maaga warustamise üle räägiwad järgmist. Soowi on awaldanud maad saada Harjumaal 177, saanud 177. Wirumaal soowinud 487 ja saanud ka sama palju. Järwamaal 82 ja maaga warusta-

tud ka sama palju. Läänemaal 101 ja warustatud sama palju. Pärnumaal — 37, warustatud 33, neli perekonda ilma jäänud, kui mittepõllutöölised. Wiljandi maal — 88 ja saanud 87. Ühel perekonnal maa enne kasutada olnud, Tartu maakonnas — 193 ja warustatud 190, ilma jäänud kolm perekonda, kui mitte mõisatöölised. Wõru maakonnas soowijaid 72, kõik on warustatud. Walga maakonnas — 64 ja ka kõik warustatud. Saaremaal — 94, nendest warustatud 79, nendest on ühel perekonnal enne maad olnud ja 14 perekonda ei ole warustatud. Tähendab siis, et 1400 soowijat, ja neist rahuldatud 1377, nii et rahuldamata on 23 perekonda. Need on ministereiumi ametlikud statistilised andmed. (M. Martna (sd.): Kas tõepoolest rohkem maatahtjaid ei olnud, kui need, kes maaga warustatud on.) Kui mõni wõib olla soowis, aga seda ei awaldanud, ei wõi meie ju sellest midagi teada. (M. Martna (sd.): Kuulge, see on ju küsimuse juurest kõrwale põiklemine. Mina soowiksin teada saada, kas tõepoolest nii palju maatahtjaid oli, kui nüüd siin maaga warustatud on.) Ja mina ei saa ka neid maatahtjaid, kes oma soowisid awaldanud ei ole, ega ametasutustes registreeritud ei ole, teile üles lugeda. (M. Martna (sd.): Aga kas meil on siis weel olemas rahuldamata maatahtjaid, wõi mitte? J. Tõnisson (rhw.): Need, kelle nimed wälja jäid.)

Siis teine küsimine: Kas on Wabariigi Walitsusel teada, et maad antakse suuremal määral, kui seda § 17 ette nähtud. Need andmed, mida ma siin ette toon ja mis suuremate hulka kuuluwad, näitawad, et wäljaantud maa ei ulata üle 50 tiinu, kui ka normaaltalu suurust 10—50 hektarit wõtta. Siis, kui nimetatud Paldrocki krundist (54,4 hektarit) maha arwata kõlbmata maad ja weed, siis saame krundi alla 50 hektari. (M. Martna (sd.): Wäikene koht on ju kasulik ja kergem pidada, wõi taheti neid härrasid suurema maaga trahwida.)

Nüüd järgmine küsimine: Kas on Wabariigi Walitsusel teada asjaolud, mis eelpooltnimetatud mõisades aset on leidnud? Jah, igatahes, need andmed ja as-

jaolud on meil teada nende parandustega, mis siin ette olen toonud.

Nüüd järgmine küsimine: Kui Wabariigi Walitsusel punkt 1, 2 ja 3 nimetatud asjaolud teada, mis mõtleb Wabariigi Walitsus ette wõtta, et ka mõisatöölised leiaksid elu ülespidamiseks maad ja elukorterit.

Ja siin jõuame tõesti väga raske ja terawa küsimuse juurde. Ma wõin öelda, et küsimus nendes maakondades lahendada raskem on, kus mõisade jagamine lõpule on jõudnud. See on Lõuna-Eesti maakondades. Eelmine arupärimine, mis wastu wõeti, käsitas kõrwalrentnikkude küsimust ja neid kõrwalrentnikka on ka Lõuna-Eesti maakondades kõige rohkem ja need on ka pretendendid wabanewate maade kohta ja weel suuremate õigustega, sest omawalitsused on neid kõrwalrentnikkudeks üles seadnud, kuna mõisatöölised kõrwale on jäänud. Et walitsusel wõimalik oleks nendes maakondades, kus mõisad jaotatud on, mõisatöölisi nii suurel määral maaga warustada, et igale ühele normaaltalu jätkuks, ei ole wõimalik minu arwates mitte enne, kui walitsusel korda ei lähe suurel määral kõlbmata maad kultuuri maaks teha. Esialgu wõib jutt peasjalikult olla ikka nendest maadest, mis mõisatööliste kätte on läinud, mida wäikekohtadeks ära planeerida. Minu poolt on tänawu aasta kohta niisugune korraldus tehtud, et mõisatöölisi mõisades esimeses jones wäljplaneeritud wäikekohtade arwel rahuldada. Need oleksid seletused käesolewa arupärimise peale — ühtlasi palun austatud Riigikogu liikmeid, lubada minul wastata ka järgmiste kolme päewakorra-punktide all ettenähtud arupärimiste peale, enne kui läbirääkimiste juurde üle minna, ning läbirääkimisi ühiselt pidada. Teen ettepaneku, et minule lubatakse wastata ka päewakorra-punktidele 7, 8 ja 9 all märgitud küsimise peale ja siis läbirääkimisi ühiselt alustada.

Juhataja **L. Raudkepp**: Ettepanek on tehtud... (L. Johanson (sd.): Palume kodukorra järele käia. Wahelhüüe Riigikogu esimees J. Tõnisson'i poolt.)

Juhataja **L. Raudkepp**: Sõna on rkl. Wirma'l korra kohta.

K. Wirma (sd.): Ma arwan, et nendel Riigikogu liigetel, kes praegu soowi-

tawad kodukorra järele käia, on õigus selles mõttes, et arupärimise peale wastamise järele peaks kohe ära kuulutama arupärijate arwamist, kas nad wastusega rahuldatud on, sest sellest alles selgub, kas läbirääkimisi üldse tuleb pidada. Kas Riigikogu läbirääkimisi kohe tahab pidada wõi mitte, see on iseküsimus ja seda tuleb otsustada kodukorra põhjal. Soowitan neid wähe aega wõtwaid kodukorra määrusi silmas pidada ja kohe selgeks teha, kas arupärijad wastusega rahuldatud on. (L. Johanson (sd.): See on skandaal, kui Riigikogu esimees ei tunne kodukorda. Riigikogu esimees J. Tõnisson: Palun sõna korra kohta.)

Juhataja **L. Raudkepp**: Sõna on korra kohta Riigikogu esimees Tõnisson'il.

Riigikogu esimees **J. Tõnisson**: Austatud Riigikogu liikmed! Kodukord ei takista sugugi tähtsate küsimuste juures läbirääkimisi pidamast ühekorraga. Siin on ettepanek tehtud, et läbirääkimised peetakse ühe korraga. Et see aega wiidab, kui nüüd hakataks läbirääkimisi pidama iga üksiku arupärimise wastamise peale, see on kindel. Sellepärast ei oleks sugugi tarwis kodukorra nõudeid ajawiitliku lahutarutamise läbiwiimiseks käsitama hakata. Peaasi on see, kas põhimõttelikult nõus ollakse läbirääkimisi ühekorraga pidama, et aega wõita, wõi jääda päewade kaupa arupärimiste juurde. Kui siin hakatakse kodukorda käsitama selleks, et meie wõiks aega surnuks lüüa, siis on see tõesti skandalöös!

Juhataja **L. Raudkepp**: Sõna on korra kohta rkl. Johanson'il.

L. Johanson (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Kui ma wähele hüüdsin, et tuleks kodukorra järele käia, siis juhtisin ma tähelpanu selle peale, et enne kui arutamise kord ära määrataks, küsitakse Riigikogu esimehe poolt, kas arupärijad on rahul seletustega. Igatahes tuleb siin ikkagi kodukorra järele käia. Kui aga härra Riigikogu esimees selle peale tähendas, et see on skandaal, siis on see skandaal, kui meil kodukorra järele ei käida. (J. Tõnisson (rhw.) Mis Teie katsute sääske kurnata! Sääsekurnamine on see!)

Juhataja **L. Raudkepp**: Kas arupärijad on rahuldatud härra põllutöoministri seletusega?

L. Johanson (sd.) (kohalt): Arupärijad ei ole mitte wastusega rahuldatud ja sellepärast teen ettepaneku läbirääkimisi awada sellejärele, kui päewakorra 8-da punkti peale on wastatud.

Juhataja **L. Raudkepp**: On ettepanek tehtud läbirääkimisi awada selle järele, kui päewakorra-punkt 8-da kohta Wabariigi Walitsuse wastus on ära kuulatud. Asun hääletamisele. (Wahelhüüe: Põllutöoministri ettepanek oli awada läbirääkimisi punkt 9-da järele.)

Riigikogu liige Johanson, kas Teie ühinete härra põllutöoministri ettepanekuga?

L. Johanson (sd.): Ei ühine sellepärast, et see on koguni iseküsimus.

Juhataja **L. Raudkepp**: Ma panen siis mõlemad ettepanekud hääletamisele. Põllutöoministri ettepanek oli kaugema ulatusega, nimelt pani ta ette, et läbirääkimisi awada peale 9-dat päewakorra-punkti. Riigikogu liige Johanson tegi sama ettepaneku, kuid selle wahega, et awada läbirääkimisi peale 8-dat päewakorra-punkti. (Põllutöominister A. Kerem: Ma ühinen härra Johanson'i ettepanekuga.) Härra põllutöominister ühineb rkl. Johanson'i ettepanekuga, nii, et siis on üks ettepanek jäänud. (Hääletatakse.) Nähtawana murega on see ettepanek wastu wõetud. (Wahelhüüe: Waheaeg määrata!)

Kuulutan 15 min. waheaja.

Waheaeg algab kell 12.05 min.

Peale waheaega jätkub koosolek kell 12.30 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **L. Raudkepp**.

Sekretäri kohal abisekretäär **J. Wain**.

Juhataja **L. Raudkepp**: Riigikogu jätkab oma tööd.

11. Wabariigi Walitsuse wastamine A. Kütt'i, R. Penno ja O. Köster'i arupärimisepeale mõisade inwentaari wõõrandamata jätmise ja häwitamise kohta.

Põllutöominister **A. Kerem**: Wäga lugupeetud Riigikogu liikmed! Selle arupärimise puhul on mul au Wabariigi Walitsuse nimel järgmist ette kanda. Arupärimine puudutab küsimusi Wirumaal ja tähendab, et Wirumaal on Sausti ja Wihula mõisade inwentaar wõõrandamata jäetud. Seesama korraldus olla ka Tõdwa-Kõnnu

mõisa inwentaariga tehtud, mis aga pärast on sunnitult muudetud. Ministeeriumi dokumentide järele selgub asi järgmiselt: Wihula mõisa inwentaar oli panditud kolmandale isikule. Öieti oli see inwentaar kolmanda isiku rahaga ostetud, kes Inglise alam oli. Et küsimus mitte selge ei olnud, kas seda wõimalik on wõõrandada wõi mitte, siis on selle wõõrandamine edasi lükatud, kuna Sausti mõisa inwentaari omanduse küsimus Riigikohtusse läks. See inwentaar jäeti sellepärast wõõrandamata, et sama mõisa rentnik oli ühiselt ka Aaspere mõisa rentnik, kuna maaseaduse alusel pidi ühe mõisa inwentaar wõõrandamata jääma. Ministeeriumi arwates pidi see olema just Sausti mõisa inwentaar ja sellepärast wõõrandati Aaspere mõisa inwentaar. Rentnik ei olnud sellega päri ja kaebas kohtusse ja nüüd on kohtuprotsess lõppenud ja rentnikule pole mitte Sausti mõisa inwentaar wabaks mõistetud, waid Aaspere mõisa inwentaar, mis aga riigi poolt oli wõõrandatud. Nüüd on selle tagajärjel, et Sausti inwentaar wõõrandamata, ministeeriumil kergemad tingimised omanikuga kokkuleppimiseks.

Kõnnu mõisa inwentaari wõõrandamiseks sunniteel ei ole ministeeriumi dokumentides mingisuguseid andmeid, waid see inwentaar on harilikus korras, mis maaseaduses on ette nähtud, wõõrandatud.

Siis edasi Palmsi, Sagadi ja Karula mõisade asjus. Siin toonitatakse, et Palmsi, Sagadi ja Karula mõisades on inwentaari laastamine toime pandud ja ministeerium ei ole siin tarwiliselt wahеле seganud. Kõigil on teada, et omal ajal ministeerium kõik mõisaid üle wõtta ei

saanud ja osa nendest jäi endiste pidajate kätte ja ka inventaar üle võtmata, mille juures neilt aga kohustus võeti, et nemad on kohustatud inventaari samas seisukorras alles hoidma ja samas seisukorras ka ministeeriumile üle andma. Juhtumisel, kui seda aga mitte ei sünni, siis nõutakse nendelt sisse üleandmise juures puuduwa inventaari turuhinna wah. (W a h e l h ü ü e.) Ja, siin võib öelda — võõrawara raiskaja — ja siin juures võib seletada, et selle paragrahwi alusel neid mitte wastutusele võtta ei saa, kuid tsiwiil korras võib sisse nõuda kõik need kahjud, mis nemad selle läbi riigile on sünnitanud ja ma pean ütlema, et nende kahjude sissenõudmine käimas on. (W a h e l h ü ü e.) Kui siin nüüd keegi wahel h ü ü ab, et nende käest mitte midagi võtta ei ole, siis minu teada on igal juhtumisel nende käest võimalik võtta olnud ja ma loodan ka, et tulewikus midagi võtta on, nii, et riigi huwid iseenesest sellega kindlustatud on.

Asun üksikute küsimiste peale wastama. 1) Kas on Wabariigi Walitsusel teada, missuguses raskes majanduslikus seisukorras wiibivad need asunikud, kes wiljaseemnest ja inventaarist ilma on jäänud? See on muidugi Wabariigi Walitsusel teada, kuid seda ilmajäämist on sagedasti just suuremal määral seal, kus inventaar maaseaduse alusel võõrandamise alla ei kuulu. Seda rasket seisukorda on katsutud parandada laenuandmisega. Muidugi esimestel maareformi teostamise aastatel oleks laenuandmine vähem toetus olnud, sellepärast, et sel ajal inventaari võimalik osta ei olnud. Nüüd aga, kui inventaari võimalik osta on, on minu arwates, asunikul ükskõik, kas tema inventaari laenu saab natuuras, või laenu rahas. Kuna inventaari laenu summa just Riigikogust ära oleneb, siis on need piirid, mil määral walitsus asunikudele vastu tulla saab, täiesti Riigikogu enese poolt piiratud ja ära määratud. 2) Kas on Wabariigi Walitsusel teada, missuguste dokumentide põhjal on eelpool nimetatud mõisade inventaarid võõrandamise alt wabastatud, ja kas on need dokumendid seaduse nõuetele wastawad? Need dokumendid on uurimise all ja nagu ma juba warem tähendasin, on siia hulka õieti diplomaatilised wahekorrad segatud. 3) Kas on Wabariigi Walitsusel teada, et ajutiselt mõisapidajate

kätte jäetud riigile kuuluw warandus häwitatud saab? See võimalus on olemas, kuid neilt, kes seda võimalust tarwitawad, nõutakse waheraha täis turuhinnas sisse, nii et õieti riigile see suurt kahju ei sünnita ning kohalistele maasaajatele on võimalik seda kahju inventaari laenu näol tasuda. Teist teed ministeeriumil walida ei ole, sest igasse mõisa wahti wälja panna, kes selle järele walwaks, et omanik ühte ega teist inventaarist ära ei häwitaks, on täitsa wõimatu ja kui siin mõnesuguseid karistusi võimalik ette näha, siis tuleks selleks eriseadus wälja anda, mille põhjal oleks võimalik omanikka peale rahatrahwi weel teisel teel karistada. Wiimane küsimine: Kui Wabariigi Walitsusel on teada p. 1, 2 ja 3 nimetatud asjaolu, siis — mis mõtleb ta seesuguste nähtuste lõpetamiseks tulewikus teha ja kas tahab ta süüdlasi wastutusele võtta? Pean tähendama, et mina juba eelmiste küsimiste peale wastates ka selle küsimise ära wananud olen. Lõpuks lisan juurde, et maareformi teostamise esimesed aastad palju segadusi pakkusid. Seda teawad eriti need, kes sel korral kaasa töötasid, nüüd aga arupärijatena esinewad, et sel korral töötamine väga raske oli. Oli tegemist täiesti uue alaga, mille juures eksitusi ühel ehk teisel juhtumisel ette võis tulla. Süüdistused, mis ajaleheweergudel kerge käega ette tuuakse, näitawad sagedasti väga rasked olewat, kui nad aga kohtusse otustamise alla jõuawad, siis lõpetatakse neist paljud ära, kui põhjendamata. Kui ma siin materjaale lehitsesin, siis leidsin nende hulgas süüdistusi ühe kui teise isiku vastu, kes arupärijate hulgas, kuna pärast kuulsin, et need süüdistused olla lõpetatud ehk lõpetamisel, sellepärast, et erapooletu kohus ja kohtuwõimud süüdistustele tarwilikku kinnitust ei leidnud.

Juhataja **L. Raudkepp**: Kas on härrad arupärijad Wabariigi Walitsuse wastusega rahuldatud?

A. Kütt (as.): Arupärimise ettepanijate nimel teatan, et meie Wabariigi Walitsuse wastusega rahuldatud pole ja teen ettepaneku awada läbirääkimisi peale 8 päewakorra-punkti.

Juhataja **L. Raudkepp**: Riigikogu läheb järgmise päewakorra-punkti juurde.

12. Wabariigi Walitsuse wastamine
**H. Allik'u, J. Reesen'i, H. Heide-
 man'i, A. Janson'i**
**ja R. Pälson'i aru-
 pärimise peale**
Suuremõisa walla
piirides asuwate
riigi tagawara
karja- ja heina-
maade ning Suu-
remõisa ja Leeri-
metsa nimeliste
heinamaade asjus.

Põllutööm-
 nister **A. Kerem:**
 Wäga lugupeetud
 Riigikogu liikmed!
 Käesolew arupäri-
 mine oleks sünnis
 ette panna Lääne-
 maakonna nõukogus,
 sest tema puudutab
 küsimusi, mis kuulu-
 wad Lääne maakon-
 nawalitsuse kompe-
 tentsi, nimelt Suure-
 mõisa wallanõuko-
 gus on kandidaadid
 määratud ministeeriumi poolt Hiiu saarel wäljaantawate maade kohta. Ministeeriumi andmete järele on seal põhjuseks olnud wäljaandmise korra wastu protesteerimiseks, et riigimaadeülem on sellekohase wallanõukogu otsuse peale protesti awaldanud. See protest on harilikus korras läinud läbiwaatamisele maakonnawalitsusele. Maakonnawalitsus on protestist hoolimata oma otsuse teinud. Järgmine samm oleks huwitatud pooltel kohtusse minna maakonnawalitsuse otsuse peale. Mina isiklikult ei leia, et sarnane kohustus põllutööm-
 nisteeriumi peal lasuks. Kui kellegi erasisiku huwid on maakonnawalitsuse otsusega riywatud, siis on selle isiku oma huwi kohtus kaitset otsida. Sellepärast ettepannud küsimiste peale wõin järgmiselt wastata: kas on Wabariigi Walitsusel teada, et mitteeapooletu jagamise tõttu 94 popsniku perekonnalt on ülespidamise wõimalus ära wõetud? Walitsusel ei ole see teada, sest walitsus ei ole mitte kohus, kes wõiks neid otsuseid, mis juba jõusse astunud, rewideerimisele wõtta. Mis kawatseb Wabariigi Walitsus Suuremõisa popsnikkude kindlustamiseks ja inimwääriliseks ülespidamiseks teha? Walitsus ei saa muud teha, kui järgmisi mõisamaid, mis planeerimisele tulewad, wastawates üksustes planeerida ja jälle kohaliste omawalitsuste asutuste poole pöörata kandidaatide ülesseadmiseks. Kas Wabariigi Walitsus kawatseb wallanõukogu tema waenulise tegewuse ja sihiliku onupoja poliitika ajamise pärast wastutusele wõtta? Ei. — Selleks on oma kord ette nähtud ja käesolewal juhtumisel ei ole tarwis Wabariigi Walitsusel midagi erilist ette wõtta.

Juhataja **L. Raudkepp:** Kas

Wabariigi Walitsuse wastus rahuldab arupärijaid?

J. Reesen: (wäljasp. rhm.): Teatan, et Wabariigi Walitsuse wastus ei rahulda arupärijaid ja teen ettepaneku kohe läbirääkimisi awada.

13. Läbirääkimised
Wabariigi Walit-
suse wastamise
puhul päewakorra-
punktide 6., 7. ja
8. peale.

Juhataja **L. Raudkepp:** Riigikogu otsustas peale 8. päewakorra-punkti Wabariigi Walitsuse seletuste kohta läbirääkimisi pidada.

Sõna on järjekorras rkl. Johanson'il.

L. Johanson (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Peale käesolewa arupärimise wastuwõtmist oli minul isiklik jutujamine ka parempoolsete rühmade liigetega ja nemad kõik tunnistasid ühest suust, et mõisatöölise seisukord on praegu raske ja mõned lisasid nimelt juurde, et ka endiste mõisateenijate seisukord on praegu wäga raske. Wäga palju mõisatöölisi on kõige raskemas seisukorras ja põllumeeste rühma esitaja isegi ütles, et kui nemad oleksid saanud enne seisukohta wõtta, siis oleksid ka nemad arupärimist toetanud. Mis on siis nüüd sisuliselt muutunud, et põllutööm-
 nister tunneb enese all nii kindla pinna olewat, et tema siit arupärimise peale wastates ütleb, et Eestis praegu mõisatöölise küsimust üldse ei ole. Ministri statistilised andmed näitawad, et ilma maata on 1132 mõisatöölise. (Wahelhüüe paremalt poolt: Nad ei taha maad! Ega neile wägise peale ei wõisundida.) Aga mina arwan, et see arw, mida nimetas härra põllutööm-
 nister, kõneleb wäga selget keelt. Sellejärele, kui teada on, et üksikutes maakondades, Tartu maakonnas isegi mitu korda 1132 mõisatöölise ilma maata ja tööta on jäänud, mida omalt poolt tunnistawad ka kodanlised ajalehed, kes seisawad koalitsiooni seljataga, tundub iseäralikuna põllutööm-
 nistri seletus. Nii näituseks muuseas ka selle rühma ajaleht, kuhu põllutööm-
 nister kuulub, „Postimees“ pühendas enne walimisi mitu artiklit mõisatöölisele, kui inimestele. Ja nüüd mõisatöölise küsimust ei ole? Ma ei saa mitte aru, mispärast peaks walitsusele ja tema seljataga seiswatele rühmadele see tähtis olema, kui mõisa-

töölise seisukorra asjus nii ütelda teine silm kinni pigistatakse? Ei ole tarwis karta, et selle arupärimisega koalitsioon lõhutaks, selle wastu on teil tarwilik arw käsi üles tõsta. Kui aga siin tõsine küsimus esitatakse, siis tuleb selle peale ka tõsine wastus anda, aga mitte opereerida puudulikkude andmetega, mis üks-teise wastu kõnelewad. Igalt walitsuselt ja igalt ministrilt on meil õigus nõuda, et ta wastaks tõsise küsimuse peale, mis meie rahwa elus nii suure tähtsusega, nagu seda praegu mõisatöölise küsimus on; et ta sellele pühendaks tarwilikku tähelpanu, sest siin ei aita mitte trööst „Meil mõisatöölise küsimust ei ole“. Siin teie ridades istub praegu rahwaesitaja, kes Wene duumas omal ajal ütles: „Jumal tänatud, Eestis töolisteküsimust ei ole!“ Ja ometi töolisteküsimus on meil niisama terawa kuju wõtnud, nagu mõisatöölise küsimus. (W a h e l h ü ü e p a r e m a l t p o o l t : K a s e l l e e e s t w õ i b J u m a l a t t ä n a d a .) Mina usun, et Jumal mitte ristiinimese tänust rõõmu ei tunne, kui see tänu mitte õigel puhul ei tule. Käesolewal puhul ei ole see tänu õigel puhul awaldatud.

Mõisatöölise seisukorra kohta tõin ma terve rea andmeid ette, ja neid andmeid ei ole härra põllutööminister mitte ümber lükanud, waid ainult mõne üksiku paranduse teinud. Näituseks ei olewat härra Riiwes'il mitte kaks normaaltalu, waid poolteist, samuti ka professor Paldrock'il mitte 150 wakamaad maad, waid 54 hektarit. Tema tõendas õieti minu andmeid ja need andmed oma korda näitawad, missuguses seisukorras praegu mõisatöölised on.

Wõib ütelda, et mõisatöölised on waewalt 10% maasaajate hulgast. Ja mis on siis põllutööminister teinud selle suure rahwakihi seisukorra kindlustamiseks? Omal ajal oli juhtnöörides, ka mõisatöölise kohta §§ 14 ja 15. Nüüd on ka need paragrahwid juhtnööridest wälja jäetud. Tähendab, on isegi neid korraldusi eitama hakatud, mida enne selles küsimuses mõeldi käsitada. Mõisatöölisi on maast eemale tõrjutud, kuna tung maa järele wäljaspoolt liig suur on olnud. Waranduse järele himustajad inimesed, kes senni tegemist ei ole teinud maaga, mille harimine mõisatöölistel ainsaks elukutseks on olnud; inimesed, kes ka edaspidi maad ise harida ei mõtle, waid kes ainult ootawad silmapilku, et seda maad

edasi anda kasulikult — need inimesed sirutawad oma käed maa järele, selle maa järele, mis wõõrandati riigile selleks, et teda anda sellele rahwaosale, kelle ainsaks elukutseks on olnud põllutöö. Maa-wõõraste inimeste wäljasirutatud käe külge on hakanud isegi suuremad talud, kui seda professor Paldrock'ile on tema iseseiswuse wõitluse teened, tema wabadusristi saamine wõimaldanud. Kui praegu seatakse kaks arsti kõrwuti, professor Paldrock ja professor Manteufel, siis arwan, et professor Manteufel'il isegi suuremad teened meie iseseiswuse sõjas on kui professor Paldrock'il. Ja ometegi ei ole sealpool wabadusristi antud. Siin ei ole ühesugune mõõdupuu olnud. See margapuu, millega on kaalutud seda kangelaslikkust, see margapuu ei ole alati mitte õiglaste pügalatega olnud. Siin õieti pesitseb pahe üks põhjus.

Mis puutub neisse üksikasjadesse, mida mina ette tõin, siis ei ole need põllutööministri poolt ümber lükatud. Ka mina olen täiendawaid andmeid kogunud ja sellest ajast peale, kus arupärimine sisse anti, ei ole seisukord neis mõisades, mida siin puudutasin, mitte paranenud. Nij on näituseks Wasula mõisatöölise seisukord endine. Mõisatöölise palwed maa juurdesaamise asjus on täitmata jäänud, maa on antud metsaülemale, ja kõrwalisele isikule, kes maast eemal on seisnud. Ilmatsalu mõisas on aga asjad sootu halwemad, kui neid arupärimises kirjeldatakse. Seal on maad antud mõisatöölisele ühe-kahe wakamaa wiisi ja wäike arw on kolme wakamaalisi kohti saanud. Sealsamas on Ilmatsalu kiwitööstusele, mille eesotsas keegi Amberg seisab, 90 wakamaad põllumaad antud. Mis puutub Ilmatsalu korteritesse, siis ka seal ei ole ulualust antud mõisatöölisele, waid see on antud ühele isikule terwena wälja. Üks mõisatöölised, kes on 28 aastat mõisateenijaks olnud, on 23-dal juulil sealt wälja tõstetud lageda taewa alla. Mõisa hooneid kasutawad üksikud isikud. Inimesed ütlevad: ringkonnawalitseja käib küll koha peal, käib mõisas, aga mingisuguseid korraldusi ei tee. Üks kirjutab, et käis isiklikult põllutööministri juures ja rääkis temale oma seisukorrast. See aga wastas: „Pole midagi parata! Lepingud on tööstusasutustega ja isikutega niiviisi sõlmitud. Kõige paremal korral wõiks ehk ühe ringkirja saata. See on kõik, mis teha wõiks!“ Kui muud ei wõi

teha, peale ringkirja saatmise, siis, härra minister, olge head, saatke vähemalt see ringkirigi oma ametnikkudele.

Sama lugu on Kastre-Wõnnu wallas Korista mõisas. Põllutöoministeriumi poolt määrati, et maast, mis tänawu wälja jagati, jäetakse ka osa tööliste jaoks, kuid selleks wõeti 5—6 aastat täiesti söödisseinud krundid nii, et iga töölise perekonna peale tuleb 5—6 wakamaad. Kas siis mõisatöoline peab see olema, kellel tarwilik warandus olgu söötijäänud kruntide harimiseks?! Seda ei saa ju teha halwa majandusliku seisukorra juures. Kui maad jagatakse, siis tuleb mõisatöoliste sarnane maa anda, et nad wõiksid sellest jõukulutusest, mis sinna sisse panakse, kohe warsti tulu saada.

Meeri mõisast tulewad teated... (Wahelhüüe paremalt poolt: Rukkipõllu töölised!). Mitte ainult rukkipõldu töölistele, waid ma olen nõudnud, et põllutöoliste saaks korralik maa antud. (Wahelhüüded paremalt poolt.) Mis puutub söödi üleskündmisesse, siis leidub selleks jõudu jõukamatel, kelle tarwis wõeti maaparanduseks hiljuti 60 miljonit krediiti wastu. Selle 60 miljoni saajad olid just esimeses järjekorras härrad Riigikogu liikmed Birkenberg, Tonkman ja teised. Meil on ära keelatud see, et Riigikogu ei wõi määrata omale palka. Kuid nagu näha, wõib Riigikogu oma liigetele laenusid määrata. See laen muutub õieti kingituseks, kui ta tingimisi waadata. (Wahelhüüe põllumeeste kogude poolt: Riigikogu ei määra, põllutöominister.) Meeri mõisas on põllutöoministeriumi poolt antud maad kellegile Pärn'ale — pullikaswatuseks, see on eriotstarbeks — suur krunt, terve walitseja maja 12-ne toaga. Ma ei eita sügugi pullijaamasid. Kuid selleks ei ole, mu härrad, nii palju maad ja tube tarwis. Wallawalitsus on aastate jooksul palunud, et see maja saaks kooli jaoks antud. Seda ei tehta, waid maad ja maja antakse ühisele, kus eesotsas üksik jõukam isik seisab. Meeri mõisas elawad töölisel ja asunikud täiest läbijookswates ja siselangewates majades.

Niisugune on seisukord paljudes mõisades. Seda kuuleme Walguta mõisast, kuuleme Rõngu mõisast. Terwe rida, terve hulk tuleb iga nädal kirjasid meie rühmale, kus seda rasket seisukorda kirjeldatakse, mis maal praegu mõisatöolis-

tele osaks on saanud. Ei tarwitse neid kõiki ette kanda. Seisukord iseenesest on selge küllalt. Ka seda maad, mis weel jagamata, ka seda ei hakata wälja andma, olgugi, et selle maa kasutamise wiis praegu küllalt otstarbekohane ei ole. Kuidas praegu rahwale wäljajagamata maad kasutatakse, selle kohta toon näituse Wõnnu kirikumõisast. Selle planeerimist on palunud wallanõukogu ja on toetanud maakonnawalitsus, kuid seda ei tehta mitte. Riigimaad antakse seadusewastaselt, teorjuse alusel wälja, wakamaade wiisi. Teorjus maakasutamise juures on küll praegu keelatud, kuid waatamata selle peale tarwitatakse teorjust isegi riigimaade wäljaandmise juures. (Wahelhüüe põllumeeste poolt: Põllumehed on kõik teorjad!) Teie orjamõiste on isesugune ja kui mõni kääridega lillepotist rukist lõikab, siis see on teie teorjus. Maad antakse seal wälja üksikute wakamaade wiisi ja nõutakse renti isegi kunni 12.000 marka wakamaa pealt. Riik aga saab kirikumõisa pealt, kus 178 wakamaad põldu, umbes 100 wakamaad heinamaad, ja karjamaad ning mitu desätiini metsa, renti kõigest 61.000 marka. Nii kasutatakse praegu neid maid, mis on jagamata. Maad on palunud 22 maataimest, kuid neile maad ei anta. Nad on sunnitud renditud wakamaade eest päewi tegema, kuigi nõutakse 20 päewa wakamaa pealt. Waadake, siis niisugune on seisukord, mis praegu maal walitseb. Paljud mõisatöölised on maast ilma jäänud ja mitte ainult 1.132 ei ole neid, waid seda arwu tuleb iga maakonna kohta kaswatada... (Wahelhüüe: Ühega!) Kui ka ühega kaswatada, ka siis on ta ikka suurem (Naer.), sest maakondasid on rohkem.

Maad on mõisatöölised saanud suurte raskustega. Maad on antud neile wähesel moodsul ja isegi nii wäikesel moodsul, et selle harimine ennast ära ei tasu. Neile on antud halwemad maad, söödis olewad maad ja maa juurde ei anta mitte korterid, waid eemale. On juhtumisi olnud, kus heinamaad on 40 wersta kaugel. Peale selle ei ole neil ka maal tööd praegu. Asunikud töölisi ei tarwita, sest nad on algajad, elawad kitsastes oludes ja peawad ise oma tööjõuga läbi ajama. Ka wanad peremehed ei tarwita enam aasta läbi töölisi, missugused nende nõudmised, selleks olgu näituseks Tartumaal

üks wana rikas taluperemees, kes on lepingu teinud oma töölisega, et tema maksab palka ja annab süüa ainult sel päewal, kui wihma ei saja; kui wihma sajab, siis katsugu see tööline, kes pikema aja peale lepingu teinud, ise oma käest süüa ja olgu ilma palgata, sest et teda siis ei tarwitatawat tööle. Niisuguseid lepinguid tehakse praegu maal ja see on wõimalik, selle tõttu, et maal praegu tööd ei ole, ning linnas liig suur tööpuudus walitseb. Linnas on käimas ikka uued ja uued wabrikutööliste uulitsale heitmised. Selle tagajärg on, et palgad nii madalad, nagu statistika büroo andmed seda näitawad, on wäljapääsemata seisukorras praegu mõisatöölised maal ja nagu ma tähendasin, on siin üheks suureks põhjuseks see, et tööstuskriis walitseb. Nagu raudwõre on praegu mõisatöölisi piiramas. Tema ei saa sellest wõrest mitte wälja, kuigi temal maal ei ole praegu tööd. Tema ei suuda oma perekonda toita ja ei wõi ka korteripuuduse pärast kuhugi minna. Ei ole ka wõimalust wälja rännata. Aastakümmend tagasi leidis teie hulgest mees, kes korraldas wäljarändamist, nüüd seda enam ei tehta, kuigi praegu soodsamad tingimised oleks wäljarändajate kogumiseks.

Need, kelle kätte nüüd rahwas on usaldanud oma hea käekäigu juhtimise, ei pööra seisukorra peale tähelepanu, nad ei kuule ega näe praegu seda hädikisa, mis mõisatöölise keskel kostab. Ja kui meie küsimuse siin ülesse tõstame, siis katsutakse seda sumbutada numbritega: Neid on praegu 1.132. Ma arwan, see arv peaks küll ajalooliseks jääma, mõisatöölise küsimuses. (Põllutööminister A. Kerem: Tooge teised numbrid ette!) Ma wõin põllutöölise arwu, kes ilma jäänud, mõisade wiisi näidata, kust järeldada wõite, et üldine arv suurem on. Wõtame Tartu maakonnast üksikud mõisad, näituseks Kaarepere — 12, Wissi 14, Kassinurme — 14, Kokora — 24, Krüüdneri — 4, Luua — 5, see oli wäike mõis, Kärewere — 11, Pokka — 21, Pala — 28, Pühajärwe — 16, Rannu — 31, Wäike-Rõngu — 8, Tõrwandi — 6, Roela — 29, Ulila — 10, Kaarli — 10, Waimastwere — 14, Reola — 7, Walguta — 20. (Segane wahel hüüe põllumeeste keskelt.) Ma arwan, et põllumeestele ka rehendamine wäga tarwilik asi on.

Andmete järele, mis wanematel aegadel kogutud, on Tartu maakonnas üksinda üle 3.000 tööta mõisatöölise.

Kui seda meeoleolu arwesse wõtta, mis töölisteküsimuste käsitamise juures ilmsiks tuleb, nii meil nagu Wene duumaski, kus seda küsimust üldse eitati, siis tõendab see, et walitsewatele erakondadele töölisteküsimust olemas ei ole. Meie ei ole end kunagi hellitanud lootustega, et töölisteküsimust otsustawat ja mõjuwat lahendamist wõiks oodata paremalt poolt, kuid siiski peaksid üldkultuurilised, kui ka rahwuslikud huwid sealpool natukene rohkem tähelepanu leidma. Nad peaks wälja tõrjuma seda kitsast kildkonna huwi, mis nii wäga tuntawalt ühtepuhku parempoolsete poolt üles tõuseb. (J. Hüneron (põl.): Teie olete see noateritaja, see kütab teiesugused mehed kuumaks.) Meil tuntakse end olewat nii kindlal pinnal, et kui Eesti riigi wõi Eesti panga rahatagawarad, mida hädasti oleks tarwis olnud käsitöö ja wäiketööstuse elustamiseks ja üldse tööstusasutuste käimapanemiseks, on ära kulutatud luksusasjade sisseweto peale, siis härra Riigiwanem julgub ütlemata tulla, et kui tema näituseks siidisukkade sissewetu tahaks ära keelata, siis tuleksid mõnede deputaatide proud kaebama. See tähendab siis, et proudade ja preilide kaebamine on meie riigis palju tähtsam tegur, kui see häda ja need puudused, mis praegu meie rahwa elus mõisatöölise juures nii tuliselt ennast tunda annawad. Kui waadata praeguse walituse ja tema eelkäijate tööstus-kaubanduslikku poliitikat, ühes ka maareformi teostamist, siis peab ühes Riigiwanemaga ütlemata, et see ei ole õieti muud olnud, kui — siidisukkade poliitika. Nende huwisid on enam tähele pandud, kes lukuse ja eneselaiutamise wõimaluste kitsendamises oma wabaduste kärpimist näewad, kuna aga rahwast ta suures enamuses neis ringkondades, kelle käes wõim on, üldse tähele ei panda. Meil on selle wabanduseks sealt poolt häali kuuldawale tulnud, et waadake, töölisteklass pole mitte küllalt ustaw. (J. Hüneron (põl.): Teie andsite halwa maaseaduse, selles seisab see asi.) Sellest olete teie oma ajalehis kirjutanud. Ja, waadake, ainuke ustaw kiht on need rikkad põllumehed. Siin on aga meelega eksimisega tegemist. Tööliklass ja

mõisatöölised on alati meie riigi ustavamad kodanikud, kui need jõukad ringkonnad kogupõllumeeste seljataga, kellel mingit huvi õieti pole Eesti iseseiswuse vastu, waid igalpool ainult katsuwad enesele warandusi koguda ja praegu Eestis enesele laia tegewuswabaduse on leidnud. See kildkond näeb meie riigis ainult rikastamise abinõu ja leidub sarnaseidki, nagu mõnelt poolt on öeldud, kes ühes taskus Eesti wabariigi isikutunnistust, teises taskus aga välispassi kannawad. Mõisatöölisel aga ei ole kuhugile minna, ta liikumine on raudwõrega piiratud. Nii tuleb järeldada, et tema on riiklikult palju ustavam, kui need härjad, kes iga silmapilk wõiwad wäljamaale rännata ja kaasa wiia oma kogutud warandused. (A. Jürman (põl.): Kahte passi ei saa korraga taskus kanda, üks peab olema siseministeeriumis.) Härra Jürman, Teie olete wistist „Estoonia“ direktor, kuidas Teie härra Schultze siis wäljamaale wõis põgeneda, tal pidi ju ka välispass olema? (A. Jürman (põl.): Liig suur auminule, ei ole mitte „Estoonia“ direktor.) Olgu kuidas ta on, midagi direktori taolist Teie ikka wist seal olete.

Ma ei looda ka mõisatöölise küsimuse lahendamises mingisuguste otsustawate abinõude tarwitusele wõtmist praeguselt walitsuselt.

Maad anti põllutöoministeeriumi poolt üksikutele kasutajatele isegi suuremal määral, kui seda maaseaduses on lubatud, mitu talukohta, nagu see täna siin põllutöoministri poolt kinnitamist leidis. Need aga, kes kutselised põlluharijad on olnud, kes põlwest põlwe maad on harinud, jäetakse ilma isegi wäikestest maalapikestest, mis saajale eluülespidamist wõimaldaks. Kuid põllutöoministeeriumi kohus oleks ka maad andes seda nii teha, et selle harimine saajale eluülespidamist annaks, et maa nende kätte läheks, kellelt on loota meie põllukultuuri tõstmist, seda aga ei tehta. Üheks põhjuseks on siin ka see, et maareformi teostajateks on need, kes ise põhimõttelikult maaseaduse wastased on. Peab ütleva, siin on põhjuseks wahest ka see, et maaseaduse teostamise juures on tegewad Wenemaalt tulnud ametnikud, kellel, wõib olla, mingit huwi isegi ei ole Eesti sotsiaalseid olusid parandada. (Wahelhüüe paremalt poolt: Aga

kust Teie neid ametnikka oleks wõtnud?) Wenemaal wõis wälja areneda mõisnikkude juures isesugune nõndanimetatud walitsejate tüüp, kes meie oludes mitte küllalt kohane ei wõi olla.

Ja wõib olla, seisab meie rahwa õnnetus ka just selles, et siia on tagasi walgunud nii suurel määral awantüristid ja karjeristid, kes Wene rumala rahwa arwel endid tahtsid rikastada, kes aga nüüd, kui neil wõimalused seal töötada on piiratud, tagasi on walgunud ja igale tegewusalale tunginud. (Wahelhüüe paremalt poolt: Hakkajad inimesed!) Ma arwan, et teil.... (Wahelhüüe paremalt poolt: Teie rühmas on rohkem!) Ei ühtegi!

Kui meie waatame maareformi teostamist, siis siin lokkab ülekoos, siin häwitatakse rahwa keskel kodanikutunnet. Kogupõllumeeste partei ütles oma walimiskulutus: „Käi küüt ja punu wao peal, sest põllust tuleb leib“. Ja ütles, et tema tahab tööd teha selleks, et nõrgema rahwakihi elujärge saaks parandatud. Kas olete teie, kes teie walitsuse seljataga seisate, mõisatöölise küsimuses ka osaltki neid püüdeid awaldanud, mida teie walimise eel rahwale olete lubanud? „Mõisniku ja kirikuõpetaja ees pidi põllumees mütsita seisma, linnas oli ta pilkelauaks, tagauks ja trepikoda oli temale ja koertele määratud. Kõik olid tema vastu isandad, kõster oli isand ja ainult kõrtsis oli tal papa“. Nii teie, kogupõllumehed, pöörasite walimise üleskutses rahwa poole, kuid nüüd istute teie oma kõstrite ja isandatega ühes lauas ja sealt on hakanud teil külge see isanda olek. (A. Tupits (põl.): Need on teie ridades!) Nähtawasti nõuate teie, et praegu peaks see aeg olema, kus suure wõimumehe osa etendab põllutöoministeeriumi ametnik ja tema ees ei pea mitte maatööline mütsita, waid ka riieteta, söömata ja töötä olema. (J. Hünerson (põl.): Oi, see on liialdatud!) Mõnelt poolt on räägitud siin ka sotsiaalsest õiglusest, mida nõutakse ja mida tahetakse maksma panna, nõndanimetatud kihikasude ja klassiwõitluse vastu, ja on öeldud, et need, kes sotsiaalõiglust enesele lipukirjaks panewad, need kaitsewad rahwa huwisid tema terwikus üksnes. Kuid mõisatöölise küsimuses ei ole tahetud sotsiaalset õigust tabada. Tundub isegi,

et meil waenu tuntakse sotsiaalküsimuse vastu. (J. Hünerson (põl.): Ise tegite seadusel!) Ja ka praegune arupärimine näitab, et walitsusel meeled puuduwad sotsiaalküsimuse wastuwõtmi-seks, seda on terwe tema tegewus näidanud.

Alles hiljuti kirjutas „Rbn“ „Päewalehes“, kelle koolist olewat maaliidu poliitika juhid tulnud, et pahempoolsed tahtwat eestkätt ainult wõtta, küsimata, kas ja kust wõtta saab. Kuid, kui meie elu riigis waatame, kui meie seda poliitikat waatame, mis parempoolsetes ringkondades aetakse, siis näeme, et mitte sealpool (näitab pahemale poole) ei ole wõtjad, waid wõtjad istuwad seal pool (näitab paremale poole. Wahelhüüe paremalt poolt: Wõtjad on teie pool.) Sealt poolt sirutatakse käed wälja rahwa waranduse järele, vähemalt teie seljatagant, rahwa waranduse järele. (A. Tupits (põl.): Eksite jälle!) Ei!

See on ju ometi üks põhjendatud nõudmine, et maa peab nende kätte minema, kes senni maad harinud on ja kes seda ka edaspidi teha tahab. (A. Laarman (põl.): Pange teised prillid ette!) Mitte selleks ei antud maaseadus wälja, et wõõrandatud maid üksikutele isikutele antakse, kes on Eesti riigi piiridesse isegi hiljem tulnud, waid just selleks, et tarwilisi nõudeid meil püsiwa rahwa seas rahuldada. Kui kahjuks asjaolud niisugused on, nagu teie poliitika seda tõendab, siis ei ole maade wõõrandamine mitte seda otstarbet täitnud. Essenid, Bergid olid igatahes kutselised põllumehed ja harisid põldu paremini, kui teie Paldrock'id, Nurk'id ja teised sellesarnased.

See on jäme isiklik omakasu, mis praegu maaseaduse teostamisest punase lindina läbi käib. Ja mitte ainult maaseaduse teostamisest, waid ka terwest meie majanduslikust poliitikast. Mitte maaseadus ei ole süüdi, waid süüdi on need, kes seda teostawad. Kui need maaseaduse teostajad mitte teie keskelt ei oleks olnud, siis oleks meie maaseadus palju rahuloldawamalt täide wiidud. (J. Hünerson (põl.): Teie oleks maaseaduse parema pidanud tegema! P. Treiberg (sd.): Maaseaduse teostajad on weel halwemad!)

Muidugi paljude halbuste kõrwalda-

miseks on aeg hiline, kuid siiski peaks walitsus püüdma meie riigi ja rahwa huwide peale rohkem tähelpanu pöörata. Et ka uus walitsus siin tarwilikku wal-misolekut awaldaks, seda ei saa põllu-tööministri seletusest ka kõige parema tahtmise juures järeldada. Näib, et maa-seaduse teostamisel kestab seesama joon edasi, mis ajalooliseks tegi härra Rostfeld'i. Et need wäärnähtused edasi kestawad ja ei awalda walitsus tarwilikku wal-misolekut, siis loeme meie oma kohuseks nende raskete olude peale, milles mõisatöölised on, tähelpanu pöörata ja ikka ja ikka omi nõudmisi korrata. Selles mõttes esitame ka resolutsiooni — „Ära kuulates põllutööministri wastust arupärimise peale endiste mõisatöölise raske seisukorra kohta, awaldab Riigikogu soowi, et Wabariigi Walitsus re-wideerimisele wõtaks eriotstarbeteks ja ametnikkudele, aga ka kõigile teistele isikutele, kes elukutselised põlluharijad ei ole, maade andmise; endistele mõisatöölistele maa, korteri ja töö wõimaldamiseks tarwilikka korraldusi teeks, tar-bekorral wastawaid seaduseelnõusid Riigikogule esitades, ja läheb päewakorras edasi.“

A. Kütt (as.): Mina ei ole sugugi endale ülesandeks seadnud praegusele koalitsioonile nende wäärnähtuste peale waatamata, mis ilmsiks on tulnud, kallale kippuda. Kui meie arupärimise siin esitasime, siis oli küll weel wana walitsus, aga arupärimise siht oli üks ja jäi selleks ka nüüd. Meie tahtsime walitsuse tähelpanu juhtida nende wäärnähtuste peale, mis meil on ilmsiks tulnud ja soowiksime, et walitsus selle kohta oma seisukohta wõtaks ja wõib olla, ehk neid kõrwal-daks. Nii kui praegusest ministri seletusest selgub, ei ole walitsus asjade seisukorra kohta oma seisukohta tõsiselt wõtnud, ja nähtawasti minister, selle asemel, et tuua ette nähtusi wõi ümber lükata asjaolusid, mis arupärimises on ette toodud, püüdis opereerida andmetega, mis isikute vastu sihitud, ja sellest on näha, et ta trehwas õige koha peale, sest walus oli seal ja siin püüti isikutele kallale tungida, kes arupärimisele alla kirjutanud on. (J. Holberg (põl.): Kuidas nende lehmadega lood on, hobustega ja 250.000 marga rahaga!) Kui ette toodi, et siin arupärimises tähendatud mõisade Sausti ja Wi-hula, wõi esiteks Sausti wõõrandamata

jätmise Riigikohus pärast olla õigeks tunnistanud, siis tähendan selle kohta, et see on võetud paragrahvide järele, meie teame, et Riigikohus on inventaari endisele omanikule tagasi mõistnud, aga meie ei tea, kas walitsus on küllalt vastuandmeid esitanud ja Riigikohtule selgitanud... (Hüüe paremalt poolt: See on ju kohtu kahtlustamine.) See ei ole mitte kohtu kahtlustamine, aga see on selle järele, missugused andmed kohtul kasutada olid ja et just teie ridadest wolinik oli, kes seda kaitses, see oli Temant, teie Temant oli seal, ja et tema seda hästi läbi oskas wiia, see on teine asi. Kas õieti kõik need andmed riigi poolt ette on toodud, mille läbi, võib olla, inventaar wõõrandamise alla oleks läinud, ja minister ei seletanud seda ka mitte, missugused andmed seal selle kohta on ette pandud.

Teine lugu on Wihula mõisaga. Siin tõi härra minister ette, et inventaar oli panditud wõi antud teisele wõi kolmandale isikule. Ma hõiskasin wahela, et mis ajal see oli tehtud, kuid selle peale ma wastust ei saanud. Maaseadus ütleb meile selgesti ära, et inventaari edasi anda ei wõi peale 10. oktoobrit 1919 a. Kui on inventaar peale selle edasi antud, siis on selge, et ta ei ole mitte seaduslik. Seda minister ümber lükata ei katsunud ja ütles, et inventaar on jäetud esialgu wõõrandamata. Mõis on wälja jagatud, ja mis on seal siis pärast wõõrandada?

Siis puudutati Tõdwa-Kõnnu inventaari wõõrandamise lugu, see on ka arupärimises tähendatud, et see on seaduslikus korras wõõrandatud. See on õige küll, et ta on wõõrandatud, ka arupärimises on see öeldud, aga waadake, missugused asjaolud siin olid: esiteks wabastati see inventaar põllutööministri isikliku otsuse põhjal ja mõõduandwaks dokumendiks on siin olnud ainult kwiitungid. Härra Temant on ära põgenevad, teinekord palus ta neid näidata, ja nüüd on mul kinnitatud ära kirjad, mida ma wõiksin ette näidata. Need dokumendid on ainult kwiitungid, mis on kirjutatud 1918 ja 1919 aastal ja omaniku allkiri. See dokument ei käi ühegi paragrahwi alla. Niisugust dokumenti võib igauks kirjutada ja tähendada, et ta on kirjutatud, võib olla enne Kristuse sündimist. (J. Holberg (põl.): Iga mees

niisugust ei kirjuta.) Muidugi, siin on teatud ettewaatus, et nii rumalasti ei kirjutata. Ja nüüd wõttis minister need dokumendid aluseks ja wabastas esiteks inventaari. Kuid lugu oli hoopis pahem, kui seda ette teati arwata. Nimelt oli omanik teinud ühe teise isikuga samasuguse lepingu ja talle annud samasuguse kwiitungi, aga, et ta selle isikuga, kellele ta esimese kwiitungi andis, tülli oli läinud ja see temast lahti löi, siis ei olnud ta mitte kindel, kas see isik tema kasuks tegutseb ja tegi waruks weel teise kwiitungi kellegi Rootsimaalalaga. Nüüd puutusid need dokumendid minu kätte ja ma wiisin need paberid ministeeriumi. Ja waadake, siin läks asi õige ärewaks. Ja siis otsustati, et inventaar tuleb wõõrandada. Mille põhjal ta siis esiti wabastati wõõrandamise alt? Siit tuleb loogiline järeldus teha, et kui niisugused dokumendid aluseks wõetakse, kas ei ole ka mujal sarnaseid dokumente aluseks wõetud ja ei ole niimoodi talitatud. (J. Holberg (põl.): Teie lasite ka seal kõrwaldada oma hooletuse läbi mitu hõbust.) Kes wõtab selle kahtluse inimeste südamest ära? (J. Holberg (põl.): Kas Teie oma tegudega kahtluse ära wõtsite.) Ükskõik millega, aga ära sai wõetud. (J. Hüner-son (põl.): Niksiga.) Waadake, siin on paberid, mis kõnelewad, et kahtlus on olemas ja minister ei katsunud neid ümber lükata. Ei ole ka seletatud, mispärast niisugune dokument aluseks wõeti, millel mingit juriidilist tähtsust ei ole, olgugi, et see inventaar pärast ära wõõrandati. Ja see wõõrandati just wadudokumentide alusel. (Hüüe paremalt poolt: Minister on ka inimene, võib ka eksida.) Jah, sellest saan mina ka aru, kui eksitakse. Aga kui just nii tahtliselt eksitakse... (J. Holberg (põl.): Teie unustasite ka raha kassaraamatusse sisse kandmata.) Niimoodi sonida võib ainult magades aga mitte ülewal olles üks targaaruga inimene.

Juhataja L. Raudkepp: Palun mitte ebakohaseid sõnu tarwitada.

A. Kütt (as.): Ma ei ole seda kellegi isiku kohta tarwitanud. Siis tuleb selle arupärimise teine järk, see on nimelt mõisade inventaaride laastamine ja häwitamine nende pidajate poolt. Härra minister tähendas siin, et endiste mõisapi-

dajate käest wõeti kohustus, et nemad peawad nende kätte jäänud inwentaari alal hoidma. Selle kohustuse juures aga ühtegi wastutajat käemeest ei olnud, ning selle täitmine rippus täiesti ära mõisapidaja heast tahtmisest, kas ta seda alal hoida tahab wõi mitte. Suuremas osas mõisades häwitati inwentaar ära. Nagu ma juba tähendasin on meil sellekohane seadus olemas, mis lubab mõisad hoolekande alla wõtta, kui seal laastamist on märgata. Seda seadust tarwitatud ei ole. Minister ütles siin, et mis peame tegema, et on wõimatu igasse mõisa selle jaoks wahti määrata. Aga, mis jaoks siis kohalikud põllutöoministeeriumi ametnikud? Ei saa ju suure mõisa inwentaari mõisast wälja wiia ilma, et seda ei nähta. Miks ei teinud kohalikud ministeeriumi ametnikud ettepanekut mõisa hoolekande alla wõtta, kui seal laastamist märgata oli. Minul on siin ainult üksikud mõisad ülles loetud, kuid niisugune nähtus walitseb üle maa. See oli minewal aastal, kus mõisades ainult mõned kärnased hobused järele jäänud, ning mõnes mõisas oli rakis maha tehtud, mõnes mitte. Kõik see ministri seletus on tõenduseks, et põllutöoministeerium ei ole asja tõsiselt wõtnud. Mul ei ole weel kindlaid tunde-märke, et praegune minister ka nii hoolimata talitab, kui seda eelmine tegi, kuid tõsiselt ei ole asja wõetud ka praegu. Siin arupärimises on ette loetud Palmsi, Sagadi ja Karula mõisad, kuid härra minister ei arwanud heaks nende mõisade kohta midagi ütelda. Need on Wirumaa mõisad, kus kõigesuurem laastamine oli toime pandud, mille takistamiseks midagi ette ei wõetud ja härral ministril ei ole teada, missugustes tingimistes need asunikud praegu asuwad, kes seal maad said. Nende toetamiseks pole midagi ära tehtud. Paljud krundid on seal sööti jäänud ja ei ole midagi kuulda, et neid inwentaari häwitajaid oleks wastutusele wõetud, waid hoopis wastupidi on antud ühele isikule Palmsis, kes inwentaari häwitamist on toime pannud, kuus kunni seitse kohta. Siin tähendati härra Hüner-son'i poolt, et see seadus on halb, et meie ei ole seda seadust mitte teinud. Ma ütlen selle kohta, et teie ei ole küll seda seadust teinud, kuid seadus iseenesest ei ole mitte nii halb, waid seda teostatakse halwasti. Kui tahetakse seadust heatahtlikult täide wiia, siis sünnib kõik nii, nagu seaduses ette nähtud, aga kui tahtmine

puudub ja seda tehakse ainult ameti pä-rast, nagu seda meie maaseaduse teos-tamisel ette on tulnud, siis öeldakse, et seadus on halb. Kui see teie tehtud seadus polnud, miks tükkisite siis teie seda teostama, oleks wõinud ju mujalt rühmast mees minna seda asja ajama. Aga teie tahtsite tingimata ise minna, tahtsite poliitikat ajada, tahtsite ametnikka oma poliitilisteks orjadeks teha, kes inimestele seaduse nii kibedaks teeksid, et tõesti peab ütlema, et seadus halb on. Waadake, see oli teie eesmärk. (J. Hüner-son (põl.): Noh, Teie ei ole wist oma eesmärk ka mitte kindel.) Teie ei tea minu eesmärgist midagi. (J. Hüner-son (põl.): Teie teod rää-giwad Teie eesmärgist. J. Hol-berg (põl.): Miks Teie Aaspre-rest teostamast ära tulite?) Sellest ma räägin ka, kui tahate, aga see ei puutu siia. Sellest wõite, härra Hol-berg, kusagil wäljas rääkida ja niisugune eriasjadesse puutu w uudishimu on ko-hane ainult wananaistele.

Juhataja L. Raudkepp: Palun mitte haawawaid sõnu tarwitada.

A. Kütt (as.): Waadake, see on õieti teie haige koht ja selle kaudu tahtsite maaseadust ära rikkuda. Sellekaudu on need wäärnähtused kisendawateks saanud, millede kohta rühmad igapäew palju kirjasid saawad. Mitte süü ei ole siin poolt, kust maaseadus on wälja kujunenud, waid süü on õieti teie pool, et olete maaseadust halwasti teostanud. Mina ei ole mitte nendele ringkonnawalitsetele ja põllutöoministeeriumi ametnikkudele seitsmesajatuhandelisi ehituslaenusid annud, mida teie olete teinud. (Kaubandus-tööstusminister B. Rostfeld: Teie saite ka koha.) Mina ei saanud mitte härra minister Teie armust kohta, waid sain seda kui wabariigi kodanik. (Wahel-hüüe paremalt poolt: Kuidas on? Teie ikka soetasite omale koha? J. Holberg (põl.): Rääkige sellest lehmast!) Kui Teie seda just nii wäga soowite, siis wõin ma sest jutustada. Selle warastas endine mõisaomanik ära, ma sain ta jälgile ja tõin ta tagasi. Waadake ma tõin ta tagasi, mille kohta ma wõin ütelda, et seda ükski teine ringkonnawalitseja ei oleks teinud, waid ta oleks läinud selle lehmaga kaasa. (Naer. Wahel-hüüe paremalt

poolt: Kellele Teie ta siis ta-gasi tõite?) Waadake, niisugused ringkonnawalitsejad on teil ametisse otitud, need on põlisel mõisawalitsejad, kes on põhimõttelikult maaseaduse wastu. Terwe ministeerium kubiseb sarnastest ametnikkudest, kelle kohta ei tea, kas nende haridus wastab sellele mis waja. Riigimaadeülemad on külakooliharidusega inimesed, kellest muud ei tea, et on omale kusagil Wiimsi rannas suwituskoha omandanud ja on seitsmesajatuhandelise laenu wälja pigistanud. Niisugused on teil ametisse jäetud ja nende kaudu teostate teie maaseadust. Wõtke need kaebtused, neid on igale rühmale saadetud, milles paljudes protsentides tõtt on. Ma ei eita, seal on ka walet ja omakasupüüd-mist. Wõtke waewaks, härrad adwokaa-did, ja sõitke korraks maale ja waadake inimeste hulgas ringi, siis alles teete jä-relduse ja näete, et ma walesti ei räägi. (J. Hünerson (põl.): Kui palju Teie peale neid kaebtusi tuli!) No minu peale mitte sealt poolt, waid minu peale tulid juba teiselt poolt, see oli nende mõisapidajate poolt, kelle jaoks oli ministeeriumi tagauks lahti, keda härra Raamot, tollaegne ministri abi wõttis erawiisil jutule peale tööaega, just minu asjus. (Wahelhüüded paremalt poolt: Kuidas ikka selle „Niksiga“ jäi? See asi on üsna segane!) Kes midagi teeb, sel ka midagi on. Aga, et ma seda asja ikkagi hästi olen teinud, waadake see on hea. Kuid niimoodi siin istuda ja waele hüüda ebakohaseid sõnu, nagu siin üks õhtu wa-hele öeldi, kui siin kõneldi poomisest — see ei ole kunst. (Wahelhüüepahe-malt poolt: See on nende eri-ala!) Ühesõnaga, põllutööminister ei ole seda asja mitte tõsiselt wõtnud. Meil ei ole eesmärgiks mingisugust kallalekip-pumist, meie oleme kaugel sellest, et see mingisugune isiklik kallalekippumine oleks, waid siin on wäärnähtused olemas. Härra minister, wõtke neid tõsiselt ja ma ütlen, katsuge neid kõrwaldada. Raske on ju teise pattusid oma peale wõtta ja ühtlasi on ka wäga ebakohane seisukoht, oma enda eestseismisega warjata kõiki neid pahesid. Kõiki asjaolusid arwesse wõttes, teeksin ma järgmise ettepaneku: „Riigikogu, ära kuulates Wabariigi Walitsuse seletust mõisade inwentaari wõõrandamata jätmise ja häwitamise as-jus leiab:

1) et on tarwis kiires korras kindlaks

teha mõisade inwentaari raiskajaid, nende wastutusele wõtmiseks;

2) dokumendid, millede põhjal inwentaarid wõõrandamata jäetud, tulewad re-wideerimisele wõtta — ja läheb päewa-korras edasi.“

R. Penno (as.): Kui mina siin sõna wõtan, siis mitte meie arupärimise puhul, waid arupärimise puhul, mida esitasid sotsiaaldemokraadid. Siin hüüti waele rkl. Hünerson'i poolt, et maaseadus olla liig halb. Ma arwan, et ta wõib tõesti wäga halb olla sellepoolest, et ta jätab tagauksed lahti ametnikkudele seletamiseks. Ja härra ministri seletusest on näha, et püütakse ikka seda halba külge maaseaduses ära kasutada. Härra minister tuli siia professor Paldrock'i krundiasja seletama, et see on 54-hektariline ühes weel mõnede sajandikkudega ja et sellekohaste määruste põhjal on wõimalik planeerida 50-tiinulisi normaaltalusid. Ma ütlen, härra minister, et sarnaseid määrusi ei ole ja sarnaseid määrusi ei ole ministeerium annud. On just põllutööministeeriumi poolt wälja antud wiimased maareformi seadused ja määrused „Agronoomi“ kirjastusel. Samuti on „Riigi Teatajas“ nr. 69/70 — 1920 a. Sealt loeme härra Pool'i allkirjaga „Tehnilised juhtnõõrid riigimaade planeerimiseks“. Seal § 16 kirjeldab: et „wõidakse planeerida 10—50 hektari suuruses krunte, sealjuures silmas pidades talude suuruse määramisel maaheadust, põllu- heina- ja metsakarjamaad, ümbruskonnas walitsewat põllupidamise wiisi ning raudtee ja linna lähedust“. Ma ütlen, et siin on igatahes härra minister eksinud. Ja wõib nüüd seda ka andeks anda neile inimestele. Ma ütlen härra ministrile, kui tema tuleb arupärimist wastama, siis niisugust eksitust andeks anda ei wõi, lugeda hektarid tiinudeks peale selle, kui waele hüütakse, et wõiks seda parandada. Sest on näha, et taheti tiinudega ära katta seda 54-hektarilist maaandmist, see on — kus ministeerium annab juhtnõõre wälja, aga ise seda mitte ei täida. Sellega on 54 hektarit ometi planeeritud, see on tõsi-asi, mida minister siit kõnetoolilt teatas. Kui meie tahame ikka suuremaid ja suuremaid tükke planeerida, mispärast siis 54-hektarilisi, wõib olla ehk ka 504-hektarilisi? Niisugustel maawäljaandmistel ei saa muidugi rahuldada meie mõisatöö-lisi. Need andmed, mis mõisatöölisi maa-andmisega rahuldamise asjus saadud, on põllutööministeerium saanud oma ametkondade kaudu ja mina wõtan nad ka alu-

seks omas kõnes. Ütleme, et ilma maata on jäänud üle 1000. See on need, kes üldse pole koguni lappi maadki saanud. Aga kas meie võiksime seda arwata, kui 7 perekonnale antakse üks normaaltalu, mis mitte 54 hektarit, nagu härra professor Paldrock'i oma, suur ei ole, waid kõigest 15 hektarit, et sellega oleks mõisatöölised rahuldatused? Ehk wõtame wiimasel aastal Wirumaal wäljaantud kohte, mis ma iseäranis tunnen. Seal on 487 mõisatöölise perekonda soowinud maad saada ja niipalju ka saanud. Mina toon ainult ühe näituse Weltsi mõisast, kus planeeriti mõisast 15—20-hektarilised krundid ja sinna paigutati keskmiselt 4—5 perekonda krundile. Kas on see õieti maaga warustamine? Siin öeldi, et mõisatöölised ei saada sellest maast jagu, nad olla liiga waesed ja sellepärast neile suuri krunte anda ei saa, see halwata meie põllupidamist ja olla kahjulik meie põllukultuurile. Tuleb siis esialgu rahuldada neid wähesega, pärast aga maad neile juurde muretseda. Mina oleksin põhimõttega täiesti päri, kui seda senni teostatud oleks. Senni aga ei ole minu teada kusagil mõisatöölisele ja nende kohtadele maad juurde antud. Überpöörduvalt, andmed näitawad, et üksikutes maakohtades, nii näituseks Wõrumaal, Erastwere wallas 16 perekonnalt maad ära wõeti selleks, et seda maad kartuliühisusele kätte anda. Ma ei arwa tarwilikuks siin kaua peatada, sest igal ühel on niisugused andmed olemas. Mõisatöölise warustamine maaga, kui seda tahetakse tõesti teha, peab kohe algama. Wabanewad ju ühte lugu mõisadest ühed ja teised krundid, see on ikka harilik nähtus ja seal oleks wõimalus põllutöoministeriumil neid kinni pidada ehk määrata selleks, kui soowite, wäga põlatud ja igal pool kõneldud eriotstarbeks. Ja just eriotstarbel neile anda, kes seda kõige rohkem wajawad. Seda aga meie mitte ei näe. Näitusi selle kohta on õige palju. Isiklikult olen maasaaja Neeruti mõisas ja ma tean wäga hästi, kuidas Neeruti mõisasüdamega lugu on. Ta on küll pisikene aga selle südame juures on ka nii õige imelik lugu — ma jutustan selle loo ära, ta on nii wäga iseloomustaw, kuidas nende südametega üldiselt tehakse.

(Juhatama hakkab abiesimees **K. Wirma**.)

Mõisa wäljaandmisel wallanõukogus 31-se krundi kohta teatati, et see on määratud rahwaülikooli tarwis. Mõisamaja

on wäga ilusal kohal, õieti Neeruti järwede piirkonnas ja sinna kawatsetakse rahwaülikool sisse panna. Seda seletati meile wallanõukogus. Wäljaandmisel selgus, niipea kui hakati mõisa inwentaari wälja jagama, et ilmus omaniku wolinik, Walter Bohm, endine Saksa riigi kodanik, ja sellele anti maakorralduse peawalitsuse loaga elamise wõimalus selles lossis. Esiteks ainult elamise wõimalus, ilma maata. Elased selles endises mõisa majas kaks riigiametnikku. Need olid metsade peawalitsuse ametnikud ja nende reserweeriti kaks korterit. Walter Bohm tuleb oma koha peale, ja suure õigusega, läheb ja lõhub metsaametniku korteriüksed sisse, kes kodunt ära on, tõstab tema asjad wälja. Asi kipub kohtu kätte minema. Aga isekeskis lepiwad seal sellega, et Walter Bohm maksab talle mõnikümmend tuhat, ma ei mäleta kas 20 wõi 30 tuhat, selle rahurikkumise eest. Tegelikult muretseb metsade peawalitsus oma ametnikkude eest, kolib nad teise koha peale. Terwe mõis jääb Walter Bohmi kätte. Meie waatame, et kelle kätte see maa nüüd antakse. Kas mõisatöölise kätte wõi kellegi teise kätte? Maa harimisele asub aga Walter Bohm. Tähendab, maa antakse temale ministerriumi poolt. Esiteks asub ta majasse, siis sai ta ühe wäikese maalapikese, mis maja juures on. Hiljem näeme, et Walter Bohm asub ka sinna aiakoha peale. Ta on selle eesõiguse ära ostnud. Ja nüüd tulewad veel loodi. See aiakoht ja endine maja krunt ühendatakse ja antakse temale ettewõtte krundina. Nüüd on kuulda ministerriumist, et Walter Bohm on esinenud sinna palwega, et see ettewõtte krunt arwatakse ümber eriotstarbe krundiks. Ja loota on, et Neerutisse wist tuleb mõni eriotstarbe krunt, mõne kuld- wõi pullijaama jaoks. Arwata on ka, et endine kasutaja selle omale saab. Tal on agronomiline haridus. Muidugi antakse krunt temale, kuigi ta ise tegelikult Jõhwi õllewabriku direktor on. Ma tõin ainult näituse, kuidas meil mõisasüdametega toimetatakse. See on ainult iseloomustaw nähtus, ja ministerrium ei tee siin mingisuguseid takistusi, et neid südameid anda sellele, kel seda kõige rohkem tarwis on, waid antakse sellele, kel seda maad tarwis ei ole. (Wahel hüüe paremalt poolt: Teised saawad neerud ainult.) See on õige iseloomustaw nähtus, mida meie länud ministerriumi juhid on praktiseeri-

nud. Ja mina tahaks loota, et meil praeguse ministeeriumi juhi poolt ometi seda teed mitte enam edasi ei käida, waid neid wigu püütaks parandada. Kui öeldi, et ei saa mõisatöölise küsimust mitte nii ruttu lahendada, seda tuleb pikemalt teha, siis tuleks praegu sinna juurde asuda just seal, kus seda mõisatöölised ise nõuawad. On lubatud ja antud mõisatöölisele lubadusi ringkonnawalitseja kaudu, et kui nad soowiwad omi kohte planeerida, et täiesti sinna peale asuda, kuigi nad wäikesed on, siis seda wõib. See oleks esimene tee, mis tuleks käia, et neile mõisatöölisele, kes soowiwad omi kohti planeerida, mitmeks jagada, kuigi nad wäikesed on, tuleks see wõimalus anda. Muidu on ühed koha peal peremehed ja teised nende all. Seal on weel üksikuid mõisaid, nagu meil Neerutis, kus on mõisatöölisele antud kasutada terve maa ühes koos. Üks mees rääkis mulle, et tal on kaheksateistkümnes kohas see wäike maalapike, mis neile nelja peale tuleb. (M. Martna (sd.): 18 kohas?) Jah, kaheksateistkümnes kohas, see on täieline Wenemaa hingemaade süsteem. Kui meil tahetakse niiwiisi edasi käia ja ikka weel reaal sammusid selle kõrwaldamiseks ei astuta, siis mina küll ei näe teist, kui et meil mõisatöölised kas on sunnitud wälja surema wõi on sunnitud minema kommunistideks. Seda peaks walitsus ometi arwesse wõtma. Peaks arwesse wõtma seda meeolu, mis maal on ja oleks pidanud selle arupärimise puhul tõsisemalt wõi tegelikka kawatsusi esitama. Aga, et siin, nii ütelda, edasi wenitada, seda minu arwates küll teha ei wõi.

J. Reesen (wäljasp. rhm.): Tänased arupärimised on küllalt selgelt näidanud, et maareformi teostamine kodanlises ühiskonnas, kuigi ta kodanlise ühiskonna pahempoolsete elementide ja parteide poolt wälja töötatud (M. Martna (sd.): Wenemaal on ka jubaluhataläinud.) siiski mitte kunagi selles sihis teostamist ei leia, nagu need pahempoolsed elemendid ja parteid seda näha soowinud oleks ja sellepärast, et ükski seadus, mis kodanlises riigis kodanlise parlamendi poolt wastuwõtmist leiab, ei wõi niisuguses sihis teostatud saada, nagu see töörahwade huwide seisukohast wastuwõetaw on, nagu see töörahwale kasulik, sest siis oleks see kodanlusele kahjulik ja kurnajate huwide wastu. Teie ei ole seda

ka täna mitte tõendada suutnud ja seda ei ole ka mitte parlamentarismi ajaloost näha, et kodanlise ühiskonna korra paikamine oleks wõinud allasurutud klassi — töörahwade seisukorda niiwõrd tõsta ja parandada, et tema tõelikult paremale järjele oleks tõusnud. Meie näeme seda eriti wiimastest ajast, nüüd, kus reform, mis on õieti kodanliku ühiskonna korra paikamine, sügawat kriisi põeb. Reformism, mis põhjeneb sotsiaalsete uuenduste peal, on pankrotis ja need, kes neid sotsiaalseid uuendusi esitawad, peawad ise selle tunnistajaks olema ning tänane arupärimiskoosolek on selleks tunnistuseks, et see maaseadus, mis teie härrade sotsiaaldemokraatide ja tööerakondlaste poolt wälja töötatud on, et see selles sihis teostamist ei leia, kuidas teie kawatsesite teda teostada. Need kurtmised, mis täna on esile tulnud ja need soowiawaldused, mida täna siin esile tuuakse, ei wõi kunagi täitmist ja elluwõimist leida selle poole poolt (näitab paremale poole) sellepärast, et parempoolne kodanlus peab alati oma uuenduspoliitikat juhtima ja korraldama selles sihis, et tema enesele walitsuse ohjasid wõiks kindlustada. Kui aga siis tulewad töörahwade oportunistlikud osad seletama, et tarwis oleks nii ja nii teha ja sellekohaseid soowiawaldusi ette toowad, siis on need asjata soowiawaldused. Kui walitsus neid soowiawaldusi arwesse wõtaks, siis ei oleks need soowiawaldused mitte ka teie kasuks, sest kui tema sedagi teeks, siis teeb tema ainult seda oma kasuks, ning niiwõrd kui see temale mitte hädaohtlik ei ole ehk kui laialised töörahwahulgad seda nõuawad, siis peab tema seda tegema just oma olemasolu pärast, aga mitte teie parteiliste nõudmistele ja pealekäämistele tõttu, sest tema tahab ise ohje oma käes hoida. Kui tööerakond ja sotsiaaldemokraadid, wõib olla, ausameelselt selle küsimuse juurde asusid ja selles lootuses olid, et maareformi elluwõimine seda ajaloolist ülekohut suudab pehmedada, mida suurmaamandus meie töörahwale aastasadade jooksul orjusena õlgadele pannud, ehk seda ülekohut ära kaotada, siis jääb just selle ülekohu ärakaotamise juures wastutasuks selle aastasadade pikkuse surwe ja orjastamise eest neile, kes oma musklike abil ja oma palehigi sees on need suured wäljad, mis nüüd jagamise alla on tulnud, üles harinud, kes nad kändu-

dest puhtaks teinud, torutanud, kraawitanud ja wiljakandwaks teinud, see osaks, et nad jälle jüripäewil weerewad kui liiwaterakesed ja rändawad ühes uuest mõisast ja talust teise, et leiwapalukest saada. Ja nüüd tänapäew näeme weel, et meie mõisatöölised, kes seal on higistanud ja waewa näinud, kuuse alla heidetakse ja et nad on kui warblased, kes on täna ühe oksa peal, kuid homme ja ülehomm ei teata enam, kus ta aset ja ulualust leiab. Meil on korteriolud maal wiletsad ja teie teate seda ka väga hästi eelmiste arupärimiste puhul korterikriisi suhtes, et korterid maal kusagil saada ei ole. Kui teie käite ringi mõisades, kus nüüd endised mõisatöölised kõik koos oma lehmade ja lammastega elawad kuurides, moonakate majades, wõi mõisahäärberites, siis teie peate tunnistama, et seal elada wõimatu raske on. Ja seda tõendab ka see asjaolu, et seal iga puukuuri ja iga wäikese toanurgakese pärast kakeldakse. Niisugusesse umbkotti on wiinud nüüd töörahwast ja waesemat kihti see maareform, sellepärast, et nüüd need jõukad, kes on suutnud enestele warematal aegadel kohad omandada ja osta, nüüd oma terawad rongaküüned selle mõisatöölise ligi ja waewa—maa—järele on wälja sirutanud ja et nemad nüüd arusaamisele on tulnud, et sel maal, mida mõisatööliline on üles harinud aastasadade jooksul, wääratus on, mida ahmitseda maksab. Seda tõendawad ka tänased arupärimised väga selgesti, sest need wäärnähtused, mis maareformi teostamise kohta on esile toodud, on üheks selgemaks tõenduseks, et siin kaks kihti on kokku põrganud, kes mõlemad tahawad nende maade peremehed olla. Kummal neist siis suurem õigus on, kas neil, kellel omal suured talud on kodus ja weel popsid seal peal elawad ning kellel seal siiski lahe elada on, wõi sellel, kellel mitte midagi ei ole? Kui wõtame nüüd praeguse aja sotsiaalpoliitika ja reformisid, mis peab oma eesmärgiks klassiwaheid pehmendada, nii et igal inimesel oleks wõimalik elada ja et üks klass ei suruks teist ega takistaks teise arenemist. Kuid meie seda praegu sugugi ei näe, waid wastupidi. See on teie siht ja ülesanne, ja kodanlus, kui ta kord reformistlisele seisukohale asub ja teda tunnistab, siis tunnistab ta seda sellepärast, et neid kihtisid taltsutada, kes wõiwad selle tõttu, et olud halwad on, kodanlusele hädaohtlikuks saada. Et

neid kihtisid taltsutada, lubatakse uuen-dusi, kuid selle tingimisega ja selle lootusega, et neid ükskord tagasi wõib wõtta. Praegu olemegi niisuguses ajajärgus, kus tagasi wõetakse neid lubadusi, mis siis anti, kui sõda lahti puhkes. Siis sealt rühmast härra Päts ja kõik temale järgne-wad vähemad ninad ja kaastöölised, sõit-sid mööda maad ringi, lubades neile, kes sõtta tuleb, maad anda. Selle lootusega läksid waene rahwas, mõisatöölised ja kehwad talupojad sõtta, et aga maad saada. (W a h e l h ü ü e p ö l l u m e e s t e seast: Ja said ka.) Seda tuleb alles läbi waadata. Üksikud on saanud, aga suurem osa on ilma jäänud. Siin wõib kindlasti ütelda, et maad said esimeses järjekorras need, kellel selles sõjas nii „wäga suured“ teened olid. Aga kuidas sellel harilikul sõduril, kes kaewikus wõideldes ennast weristada laskis, et pärast selle eest maad saada, wõis suuri teeneid olla? Kui ta pärast rahu tegemist koju lasti, siis tal polnud mitte suuri teeneid, waid suured teened oli neil, kes talle padrunid ja püsse kätte saatsid ja teda juhtisid. Ega siis ei wõi niisugusele seisukohale asuda, et liht reames rohkem waewa näinud, kui nende juhtijad ohwitserid. Sõda oli kollektiivne töö, ja mispärast teie siis ei jaganud ka saaki kollektiivsel. Teie annate nüüd nende mõisatöölisele 15-hektarilised kohad ja suurtele polkowniku-härradele annate teie 70 ja rohkem-hektarilised maalahmakad. Kas see on siis nüüd õige hindamine. (W a h e l h ü ü e p ö l l u m e e s t e seast: See on seaduse järele.) Seaduses ei ole seda mitte ette nähtud, waid seal on niisugune weniw mõte sees, mis lubab teile teha, mida teie soowite. Seal on öeldud ainult normaaltalu, aga kui suur see on ja olema peaks, ei ole kindlaks määratud. Walitsus wõib seda normaaltalu wenitada nii, nagu wana wasikanahka parkimise juures. Ühele on ta suur, teisele wäike. Siin ongi teie õnnetu klassipoliitika, mida siit poolt katsutakse ette heita, — näituseks sotsiaaldemokraatide poolt, lootuses, et ehk walitsus muudab oma poliitikat teie huwides, mis teile annaks wõimaluse tulewikus siin alati mõõduandew olla. See on asjata lootus, kodanline walitsus ei tee midagi selleks, et töörahwa seisukorda parandada ja kuigi ta teeb, siis teeb ta seda nii, et see temale kasulik oleks. Sest see omakasu,

nis kodanlisi parteisid juhib, ei lase neid teisiti poliitikat ajada. (P. Treiberg (sd.): Teie annate ka arupärimisi sisse.) Meie anname arupärimisi sisse, et laialistele töörahwahulkadele ära näidata, et see walitsus ei suuda nende luwides midagi teha. Et need mõisatöölised, kes praegu on wäikeste maalapikeste asunikud, inimesed, kes ilma maata ja need töötatöölised, kes peawad ümber luusima ja wabrikute uste taga sabades seisma, lootuses tööd saada, ja need mõisatöölised, nimelt lahtilastud mõisatöölised, kes samas lootuses talutarede läwesid tallawad, et need täitsa asjata loodawad selle peale, et selle walitsuse käest tööd, eluaset ja eluülespidamist saada. Meie peame näitama, et kõik see, mida see walitsus ütleb ja ütelda tahab, wale ja pettus on. Seda ei tea aga laialdased töörahwahulgad weel ja meie ülesanne on arupärimiste abil nende silmi awada. Nii näituseks, andsin ma hiljuti kirja põllutöoministeeriumile, kus Päre mõisa töölised paluwad ühte ja teist teha; olgugi, et teadsin, tulgu missugune wastus tahes, põllutöoministeeriumi ametnikud, nii kui nii töölistele wastu ei tule. Nimelt ei saa weel meie töölised kõigist nendest lootustest lahti, nad loodawad seda ja teist kodanliselt walitsuselt, olgugi, et neil midagi loota ei ole. Meie püüdmine on selle peale sihitud, et laialdastele rahwahulkadele näidata, et meil mitte üksnes töörahwa seisukorra parandamise eest wõidelda ei tule, waid ka tööwalitsuse maksmapanemise eest. Nii näeme meie praeguse maareformi teostamise juures, et need laialised rahwakihid, kes tõesti on waewa näinud, kes mõisapõllud on ülesse harinud, kes teie poolt korraldatud sõjas on wõidelnud, et need kõigehalwemas seisukorras on. Siin on andmed selle kohta ette toodud, kui palju endistest mõisatöölised maad on saanud ja kui palju ilma maata on jäänud. Ega see weel mitte kõiki ära ei ütle meie maatainimete kohta, sest meie teame, et maanälg on palju suurem. Mitte üksnes mõisatöölised ei tahtnud maad saada, waid ka teised, kes on olnud talurentnikudeks, popsnikud jne. ja ka põllutöölised tahtsid mõisast maad saada. Kuid nüüd aga need erakonnad, kes enne maaseaduse wastu waidlesid, kes enne maaseadust, kui sarnast, Eesti põllumajandusele hädaohlikuks tunnistasid ja

kõiksugu abinõudega selle wastu wõitlesid, nii „Estoonia“ saalides, kui ka wäljaspool koosolekuid, on hakanud maaseadust teostama, on nad sellele tõsiasjale alla kirjutanud, et Balti parunite eraomandus ei ole meile püha. Kui nad oma pojad saatsid Balti parunite mõisadesse maad wõtma ja saama, siis tõmbasid nad kriipsu läbi eraomanduse pühadusest ja puutumatuses. Aga härrad, kui teie asute seisukohale, et eraomandus on püha, siis ei ole teie siin mitte järjekindlad. (J. Hünerson (põl.): Oi, oi küll läheks teil halwasti, kui Ridaja asunikud seda kuuleksid.) Teie juba ärge Ridaja asunikkude eest hoolitsege. Mina ei tea mitte, mis Ridaja asunikud teist mõtlewad, aga ma tean, et asunikud igatahes mitte rahul ei ole teie maapoliitikaga. Mina ei tahtnud mitte seda rääkida, et nemad Balti parunite maad eraomanduseks saada tahawad, waid mina rääkisin sellest, et teie ei ole mitte eraomanduse suhtes järjekindlad. Waadake, kui teie Balti parunite eraomandust eitate, mispärast seisate teie siis sellele wastu, et ka teie talude eraomandust wõörandada ei wõi. Teie kaitsete oma eraomandust küünte ja hammastega, kuid sirutate oma kulliküüned wälja selleks, et teiste käest maad ära wõtta oma eraomanduse suurendamiseks. Waadake, siin on teie eraomanduse pühadus. Praegu, kus landeswehri hädaoht teatawaks on saanud, on iseloomustaw see, nende põllumeeste keskel, kes sügawamalt ühiskondlikkudest wahekordadest aru saawad, et nad kaebawad ja näitusi ja kahtlusi awaldawad, et waadake, meie juhid ei ole osanud mitte hästi talitada. Nemad wõtsid maa üle ja andsid teda oma poegade kätte, nemad wõtsid Balti parunitelt nende waranduse, aga waadake, nüüd tuleb popsnik ja nõuab neilt sedasama. Miks teie siis nüüd popsnikkudele ei tahta oma talude juurest maalapikest ära anda. Härra põllutöominister on näidanud, et maad ei jätku kõigile. Ajage siis wälja need kindralihärrad, kes ise maad ei hari, ajage wälja need riigimaadewalitsejad, kellel on maad kasutada ja peale selle tuhandeid palgaks saawad, ajage wälja teised ametnikud ja andke üle kartuliühisuse, pulliühisuste jne. maad, siis wõite teie popsniku küsimuse lahendamise edasi lükata, aga teie ahnitsete need kõige suuremad maa-alad oma kätte, et neid eneste

külge liita. Aga weel ei ole maareform lõpulikult läbi viidud. See on mitme aasta töö ja arenemise protsess. Meie teame väga hästi, et kui teie seda teostate, siis tema ka teie kasuks välja kujuneb ja kujuneb ainult siis teie kasuks, kui töörahas endid teie vastu ei sea ja sellele maareformi teostamise poliitikale lõppu ei tee. Waadake, kui meie selle maareformi edaspidise teostamise juurde asume, siis meie näeme, et isegi need keskkihid, kes maad saanud on, ja kellel natukenegi alust oli maawõtmiseks, kes kõlbulikud olid põllumeesteks, see tähendab, kui tal oli paar lehmamullikat, hobusekont ja mõni penn raha taskus, et isegi need maasaajad praeguse maareformi teostamise poliitika tagajärgede all edaspidi oma turjal niisuguseid raskeid kohustusi peavad kandma, mida nad kanda ei suuda ja mille all nemad kokku warisewad. Praegu on weel otsustamata tähtsamad küsimused. Ega siis planeerimine ja esialgu maawäljaandmine ei ole lõplik maareformi teostamine, see on alles eelmäng ja juba selle eelmängu ajal meie näeme, kuidas need parempoolsed raswased käed tulewad ja enese kätte kisuwad kõik paremad mõisasüdamed. Nende raswaste kätega härrade südamed on nõnda mahedaks läinud, et antakse kõrgemaile ametnikele kõik, mis wähegi wõimalik on. Asunikkuide liit loodab asjata, kui ta nende wägewate walitsejate käest midagi tahab saada. (J. Hünerson (põl.): Neil on kohad käes!) ega see weel tähenda, waid asi seisab selles, et tuleb rehkendada senni otsustamata küsimustega ja nimelt tasumaksmise küsimusega wõõrandatud maade eest Balti parunitele. Ma just paar minutit warem rääkisin väljas kõige parempoolsema rühma esitajaga selle küsimuse üle ja mida see härra seletas — et waadake, meie parempoolsed erakonnad teewad meiega nalja, nad arwawad, et see tasu, mis nad meile annawad, wastu wõtta maksaks. Hea küll, et teie tahate tasu maksta, aga Balti parunid, endised mõisaomanikud, ei ole mitte sellega rahul. Meie teame, et need õnnetud parunid, kes on sunnitud meie maalt lahuma ja kes osalt tagasi tulewad, et nad wälisriikides kõnniwad paun seljas ja kepp käes ja paluwad ulualust Inglise landlordide, Saksa mõisnikkude ning Prantsuse ja Ameerika fermerite juures ja seletawad seitsinatsest Eesti riigist ja

walitsusest, kui enamlisest walitsusest, kes nende käest nende eraomanduse ja waranduse ära rööwinud ja nii edasi. Teie ehk mäletate neid küsimusi, mis on tuntud vähemusrahwaste küsimuse all ja ka seda, kui vähemusrahwaste küsimus rahwasteliidus arutusel oli, mida siis sel korral „Kaja“ kirjutas, et waadake, — meil on ju vähemusrahwaste õigused põhiseadusega kindlustatud. Ta tahtis härradele parempoolsetele selgeks teha ka seda, et Balti parunitele eraomandus kindlustatud on. Waadake, nemad teewad sellest eraomanduse küsimusest ka vähemusrahwaste küsimuse, sest see eraomandus, mis teie kohta maksew on, ei ole nende kohta mitte maksew. Siin ongi teie kahepaiksus. Harilikult, kui eraomanduse wõõrandamine teile kasulik on, siis olete selle poolt, aga kui eraomanduse wõõrandamist teie käest nõutakse teiste kasuks, siis teie olete selle vastu. Teie olete maad rohkem saanud, see on õieti pea küsimus ja kui nüüd tasumaksmise küsimuse juurde tulla, siis wõime öelda, et see, mida just praegu tasumaksmiseks soowitate, siis, wõib olla, see nende poolt wastuwõtmist ei leia, sest, et teie sugugi kultuurilised ei ole selles eraomanduse küsimuses. Juba esimeses Riigikogus ettekantud kokkuleppe kawas kirjutas Päts, et Balti parunitele tuleb tasu maksta wõõrandatud maade eest töö ja hoole alusel. Tema rehkendas sellega, et parunid on seal waewa näinud, tööd teinud, hoolt kannud majapidamise korrashoidmise eest ja neile tuleb sellewääriline tasu maksta. Peab aga tähendama, et see tasumaksmise summa tuleb asunikudel tasuta. (Chr. Kaarna (tõer.): Palju teie neile pakute?) Meie ei paku neile mitte pen-nigi. Mina tahtsin öelda seda, et praeguse maareformi teostamisega lõpul ei olda. Just see tasumaksmise küsimus on tähtsam küsimus maareformi teostamisel. Kui teie tasumaksmisele asute, siis pö-rkate teie niisuguste nähtustega kokku, et need maasaajad, kes nüüd saawad riiklikku laenu ehituseks ja inwentaari muretsemiseks, et nad neid ei suuda ära tasuta, liiategi weel tasu maksta wõõrandatud maa eest nende endistele omanikkudele. Seda olete teie aga oma kokkuleppe kawas ütelnud, selle koalitsiooni moodustamisel ja seda tahate teie ka teha, millest wõib oletada, et teie poliitika mitte ei kujune asuniku kasuks,

waid saab jätkama sedasama arenemiskäiku, mis ette määratud, see on, et wõõrandatud maade eest tasu maksta. Omal ajal oli wälja rehkenatud tööerakonna wõi sotsiaaldemokraatide poolt, et see summa wõõrandatud maade eest teeb wälja mõnegi hea miljardi. Selle tasu summa ärajaotamine aastakümnete peale ei kergenda ka sugugi seisukorda, waid tasumaksimine toob kaasa asunikkuudele ja praegustele maasaajatele väga suuri raskusi. Sellepärast wõib ette öelda, arwesse wõttes veel teie poolt nii väga katsutud ja „põhjendatud“ põhjendus, et põllumeestel halb seisukord on, kuna asunikkuudel seisukord veel wiltsam on ja kui veel sellega rehkenama peame, et looduslikud tingimised wahel halvaks muutuwad ja et põllumajanduslik kriis ei olene turgudest, waid ka põuast ja ikaldustest, siis niisugustel juhtumistel langewad waesemad kihid haamri alla ja nemad peawad oma maa andma jõukamatele, kellel suurem rahakott. Et maa-reformi teostamine sinna poole tüürib, selle juures meie ei kahtle. Tuleb rewolutsioonilist wõitlust pidada selle koalitsiooni vastu ja selle poliitika vastu, mis siin aetakse. See wõitlus saab tulema ja see tuleb, selle wõitluse kutsute teie esile ja peate teda tahes ehk tahtmata vastu wõtma. Teie peate ühes sammuma rahwuwahelise tagurlusega, teie ei saa teisiti, sest suur tagurlus sunnib teile oma tahtmised peale. Meie näeme väga hästi, et teie tahate olla iseseiswad, kuid teie näete, et ilmas kõik oleneb teistest ära. (J. Hünerson (põl.): Kas Teie enesest räägite.) Ka mina olen ära sellest ühiskonnast, kus mina asun. Teie, härrad, olenete ära neist sõpradest, kellega teie lepinguosalised olete, ja kui teie sellele vastu waidlete, siis wõin mina ühe näituse tuua, tööerakonna häälkandja „Waba Maa“ kirjutas ühest uuest riigist järgmist. (Wahelhüüe paremalt poolt: Ärge ainult tööerakonnaga, õiendage meiega ka.) Teie olete juba üksinda selleks liig nõrk, sest, kui teie üksipäini oleks, siis oleksite teie ühepäewa liblikad. (Wahelhüüe paremalt poolt: Laske aga edasi! Wäga lõbus!) „Waba Maa“ kirjutas selle kohta järgmist: Austria-Ungari pinnal tekkinud wabariigis — Tsheho-Slowaakias — olewat vastu wõetud ka maaseadus. Ja selles maaseaduses ei olewat

mitte ette nähtud, et wõõrandatud maade eest nende endistele omanikkudele tasu makstakse. Seda kirjutas „Waba Maa“ ja kirjutati ka tööerakonna lendlehtedes enne Riigikogu walimisi, mis rahwale laiali laotati. Ja waadake, selle kirjutuse puhul seletas „Waba Maa“ juhtkirjanik, mis põhjustel Tsheho-Slowaakias pidi parlament pärast tagant järele otsuse vastu wõtma, mille järele endistele omanikkudele tasu maksma peab. Kui parlamendis kord juba on otsustatud, et endistele omanikkudele tasu ei makseta, siis ei oleks tarwis olnud enam teist otsust teha, et seda tasu makstakse ja kuidas wõib „majesteet“ oma arwamist nii ruttu muuta, kui ta korra on nii arwanud, mis pärast ta siis nüüd teisiti tegi. Kuid siin on just ümbruskond ja äraolenemine teistest riikidest surunud neile niisuguse seaduse peale. Ma arwan, et teie heameelega ei tahaks seda teha, aga et suuremaid riikisid on olemas, kes seda nõuawad, ja et teie tahate nendega heas wahekorras olla ja ennast paista lasta nõndanimetatud kultuurilise riigina, nagu kodanlus seda enesest arwab, siis peate nende tahtmise alla heitma. Sest kui teie nende tahtmist ei täida, siis talitatakse teiega teisiti. Ja waadake, Tsheho-Slowaakia, kes meist ometi suurem on, pidi rehkenama suurriikide tahtmisega. Tsheho-Slowaakia mõisnikud kaebasid suurriikidele, rahwasteliidu nõukogule ja rahwasteliidu nõukogu otsustas, et on waja parlamendile seaduseelnõu esitada, mille järele endistele wõõrandatud maade omanikkudele tasu maksetakse. Kui teie seda ei tee, siis sunnitakse teid seda samuti tegema. (Paremalt poolt: Härra Reesen, kas see meile on jälle?) Sellepärast peame meie wailima enestele niisugused liitlased, kes meie iseseiswuse äramääravad ei ole. (Wahelhüüe keskelt: Kes seinäärde seawad. Üldine naer. Saalis müra.) Teie ütlete, meie oleme iseseiswad... Eesti on iseseisw riik... (Segased wahelhüüded.) Kui juba rahwasteliidu nõukogu, kui juba teiste maade parunid meile ette kirjutawad, et me peame küsimusi otsustama nii, ehk teisiti, siis ei ole see mitte iseseiswus, waid see on teistest ära olenemine. Meie teame, et ilmas ei olegi absoluutset iseseiswust olemas, iga riik oleneb teistest ära juba sellepärast, et üksikud riigid on teistega majanduslikult

seotud. Üksikute riikide majandus määrab ära läbikäimise tarwiduse teiste riikidega ja sellepärast ongi majanduslik siduwus põhjuseks, miks üks riik peab oma poliitikat nii, ehk teisiti muutma. (Segane wahelhüüe.) Kui nüüd Wene maalt tahate näitusi tuua, siis teie eksite selles; kui Wenemaa on teinud järelandmisi, siis ei ole need mitte kapitalistidele niiwõrd soodsad olnud, et põhjalikult oleks suutnud muuta seisukorda, mis pärast ilmasõda maad on leidnud. (Chr. Kaarna (töer.): Ei ole esimesed sammud!) Aga nende sammude waral on Wenemaa töörahwas suutnud wõimu oma käes hoida ja isegi nii kaua, et teie selle ootamise juures, kunas walged ja teie poolt tunnistatud demokraatlik wõim wõimu oma kätte wõtab, halliks olete läinud. See ootamine on teid wäga kaua aega pidanud kurwastama ja wõib olla, weel kaua kurwastab. Ja meie wõime praegu öelda, et sotsiaalne rewolutsioon, mida siis kuulutati, nüüd igatahes lähemal seisab, kui ta seisis 1918 aastal. (Wahelhüüe: Wenemaal on läbi juba! Chr. Kaarna (töer.): Wene proletariaat on seinäärdepandud!) No kes seal wabrikutes siis töötawad. Teie olete ometi töö-hoolekandeminister olnud, kuidas wõite nii naiw olla. Siis peaks ju ka wabrikud seisma. (Chr. Kaarna (töer.): Seisawad, seisawad!) Noh, see on teil asjata rääkimine. (Wahelhüüe: Ainult korstnad on püsti!) Teie ei saa ju nii lapsik olla, kui tahate, teie olete ju ise seal käinud.... (Wahelhüüe paremalt poolt: Kus korsten suitseb, seal on „nepman“ sees.) Mul ei ole praegu statistilisi kuukirjasid ligi, Wenemaa majanduslikust seisukorrast, ma wõiks teile tõendada Wenemaa majanduslikku arenemist. (A. Rei (sd.): Aga mispärast siis Pöögelman....) Need küsimused on praegu igal pool, kus kaubanduslik läbikäimine... (Wahelhüüe: Mispärast tööstussaaduste hinnad tõusewad!) Mispärast siis meie tööstussaaduste hinnad kallimad on, kui Saksamaal ja Inglismaal ja teistes riikides. (A. Rei (sd.): Ja odawamad, kui Wenemaal. Saalis müra, sagedased wahelhüüded.) Ma ei hakka siin selle küsimuse üle waidlema, sest igauks teab, et Wene tööliste töowiljakus nii kõrge ei ole, kui ta on

Ameerikas wõi Inglismaal ning selle tõttu ka produktsioon kallim tuleb. Ka wabrikusaaduste ja põllumajanduse produktide hindade wahe on teiste maadega wõrreldes samasugune, kui Eestiski ja seda ei saa Wene tööliklass üksi korraldada, kui soodsamaid tingimisi ei looda. (J. Holberg (põl.): Miks Teie siis seal soodsamaid tingimisi ei loo?) Mispärast siis teie oma wabrikutööliste soodsamaid tingimisi ei loo? „Päewalehes“ kirjutatakse ühtepuhku, et ka meil samasugused nähtused ette tulla. (J. Hünerson (põl.): Meil inimese lapsi ei sööda, nagu Wenemaal!) Räägiti, et Peipsi ääres olla söödud, ma ei tea küll, kui tõsi see on. Lehed kirjutasid ka. (Hüüded paremalt poolt: See oli sealpool Peipsi!) Wõib olla, et teil seda weel teha tuleb. Ärge olge niiwõrd inimsuseta, et nende hädaohude üle hirwitate, mida Wenemaa loodusnähtused esile tõid, mida Wenemaa põud esile tõi. Teie peaksite siis ka Jaapani maawärisemise üle hirwitama.

Mina näitasin selle poliitika sihti, mida praeguse maareformi teostamisega tahetakse kätte saada. Maa hakkab koonsuma nende kihtide kätte, kelledel suurem rahakott ja waesemad töörahwa hulgad jääwad ka neist maalapikestest ilma, mis nende käes praegu kasutada. Kõige selle maareformi teostamise juures aetakse enneolemata onupoja poliitikat. Mitte ainult riigimaadeülemad ei wõta altkäemaksuna sigu wastu, ega rahasummasid neilt, kes tahawad, et normaaltalu temale saaks kinnitatud.

Juhataja **K. Wirma**: Palun mitte riigiametnikkude kohta haawawaid ütelsi tarwitada.

J. Reesen (wäljasp. rhm.): waid isegi meie kõrgemates walitsuse asutustes on tarwitatud onupoja poliitikat. Meie tänane arupärimine, mille peale härra põllutööminister wastas, on tõenduseks, et meie wallawalitsustes ja maakonnavalitsustes, kus maasaajaid kinnitatakse, kõige suuremat onupoja poliitikat aetakse. Kui teie wõtate waewaks läbi lugeda Süuremõisa ja Leerimetsa nimeliste mõisade, karjamaade ning heinamaade kohta tehtud otsused, siis näete, missugust onupoja poliitikat seal wallanõukogus on aetud. Härra minister wastas meie arupärimise peale, et see asi kuulub

maakonna- ja wallanõukogu piirkonda ja asjasthuwitatud pooled oleks pidanud kohe kohtu poole pöörama, kui tahefi, et karjamaade ja heinamaade wäljajagamine oleks teistsuguse käigu wõtnud. Aga meie teame neid kohtuid ja teame, et kelle kukur sel kohus, kel wägi sel wõimus. Rkl. Kütt näitas, kuidas on talitunud mõisasüdamete wäljajagamisega. Meie teame, et waesel inimesel ei ole kerge kohtus oma kasusid kaitsta ja tema selle asemel, et kohtu poole pöörata, pöörab palwega maakonnawalitsuse ning põllutöoministeeriumi poole ning ootab, kunni meie kõrgemad wõimud asjale käigu annawad ning kunni need paberid tagasi saadawad wastusega, et see neist ära ei olene, waid walla- ja maakonnanõukogude asi on. Aga teinekord juhtub nii, et senni, kui wastus kohale jõuab, ei suudeta kõiki asju tähtjaks ära korraldada ning enam wõimalik ei ole kohtulikku käiku anda. Nüüd, kus maad on wõtnud kõige suurem onupoja poliitika wallanõukogudes ning maad on antud ainult tutwuse järele, tuleb ja seletab härra põllutöominister, et temal selle takistamiseks midagi ette wõtta ei ole.... Meie ei loodagi, et härra põllutöominister ka siis midagi ette wõtaks, kui tarwis on waesemale popsile ja waesemale töölisele maad kindlustada. Meie oleme seda näinud. Ka täna toodi siin näitusi ette, kuidas isegi kohtade peal waesemaid asunikka kõiksugu ettekäänete all minema kihutatakse, et aga neid maid oma kätte saada. Miks siis härra põllutöominister, kelle käes on maareformi teostamise elluwiiimine ja juhtnõõride andmine, mispärast ei tee tema siis õigel ajal takistusi ja mispärast ei katsu ta tagant järele ka neid pahesid kõrwaldada. Tema ei tee seda sellepärast, et härra põllutöominister on nende kihtide poolt ametisse seatud, kes siin enamuses on ja ta peab nende meeoleu arwesse wõtma ja nende tahtmist täitma. Sellepärast meie ei ootagi härra põllutöoministri poolt midagi, mis lahendaks mõisatöölise rasket seisukorda, mis kindlustaks eluasemeid, mis arnaks mõisatöölisele maad. (Põllutöominister A. Kerem: Mis Teie täna mulle siis palwekirja tõite?) Seda tegin ma nende palujate palwel. Ma seletasin neile, et põllutöoministrilt seda asjata ootate. Ei saa ju mitte inimeste palwet tagasi lükata, sellepärast, et nemad sellest aru ei saa, et

põllutöominister seisukorra parandamiseks ei saa midagi tegema, sellepärast, et tema parempoolsed wennad ei saa seda lubada. (Chr. Kaarna (töer.): Wõtke see paber tagasi!) Siis saadawad nemad seda ise. Ja waadake, meie arupärimine ongi selle peale juhitud, et nendele selgeks teha, et ei pruugi mitte asjata oota ja loota, et meie praegune walitsus neid pahesid, mis maareformi teostamisega tekkinud, kõrwaldaks. Täna on teil wõimalus näidata, kas teie tahate selleks ka midagi teha, wõi ainult lubadusi anda. Aga mina ütlen ette ära, et ka lubadusedki teie poolt tulemata jääwad, ja et teie mõisatöölise raske seisukorra parandamiseks midagi ei tee, waid wõtate wastu liht ülemineku-wormeli. (Põllutöominister A. Kerem: Härra Reesen, seletage, kuidas Teie seda oleks teinud!) Kui ma seda harilikult olen teinud, siis on selle üle juba walwurid olnud, kes minult sõna ära wõtawad kui ma natukene kõrwale kaldun. Kui Teie aga seda teada tahate, siis wõin mina ka seda ütelda: Meie ei ole praeguse maareformi teostamisega rahul ja nõuame maareformi rewideerimist. Juba ma kõnelesin sellest, et kindralid ja need eesõigustatud härrad, kes maad on saanud kodanlise korra teostamise puhul wahwuse eest — nendele meie maad mitte ei reserweeri. Niisama ei reserweeri meie praegustele seltsidele, põllumajandusliikkudele ühisustele maad. Meie ei ole mitte selle wastu, et põllumajanduslikka asutusi toetada, kui neil maad tarwis läheb, siis meie lubame. Aga kui antakse maad põllumajandusliikkudele asutustele selleks, et nemad seda teistele edasi rendiwad, siis ei saa meie mitte sellega nõus olla. Meie siht on niisugune, et maad peab sellele antama, kes tema peal isiklikult töötab olgu tema selts, wõi ühistegeline asutus, ehk ka üksik isik. Meil on aga siin niisugune tendents, et maad antakse inimestele, kes teda mitte ei hari, waid seda edasi rendiwad liiaku wõtmise ja tööta sissetuleku muretsemiseks. Siin juba täna näidati, kuidas maad renditakse tööorjuse alusel, ja see on fakt — teie ei ole, härrad, seda mitte ümber lükanud. (Wahelhüüe põllutöominister A. Kerem'i poolt: Mul on ka andmed, et mõisatöölised on maad mõisaomanikule rentinud!) Teie walwake selle järele. Üksikuid andmeid on wäga palju,

kus maa teisele ja kolmandale isikule edasi renditakse. (J. Hünerson (põl.): Kas „Rehe“ Reesen oma osa ära andis? Põllutöömister A. Kerem: Kuidas siis tööliste varustamisega pooleli jäi?) Kuidas tööliste varustamine maaga? Kui teie nüüd suurtelt kindralihärradelt maa ära võtate, mis kindralihärradele ja polkownikuhärradele wälja on antud, siis wõib mõisatöölisi maaga varustada. (Wahelhüüe paremalt poolt: Siin tuleks ainult juurde 1% maad.) Teil Lõuna-Eestis on ka suurtalusid. (Wahelhüüe paremalt poolt: Kas wanal Reesen'il ka mitte palju ei ole?) See on mõisatöölise kõige wäiksemast normaaltalust weel wäiksem. (Wahelhüüe paremalt poolt: Kas seal ka enamlus on?) See on wana Reesen'i oma asi, see pole minu asi. (J. Tõnisson (rhw.): Wanamees wõtab luua. Wahelhüüe paremalt poolt: Poisikese kätte ei wõi maad anda.) Ma tahtsin teile weel siit ühe asjaolu peale tähepanu juhtida. See käib Riigiwanema kohta ja ühtlasi sellega ka põllutöömisteriumi kohta. Wiljandi maal, Heimtali wallas planeerimise puhul ja pärast kandidaatide ülesseadmise puhul Heimtali walla mõisadesse on tulnud isik Peeter Manna, kellele on wälja antud tunnistus põllutöömisteriumi poolt, ja wallawanem ise rääkis seda, et isegi härra Päts'i resolutsiooniga warustatud paber, kus temale luba antakse walida maad, kust ta ise tahab saada, ja ka teistest waldadest on temal õigus saada olnud. Selle paberi on tema esitanud wallanõukogule. Wallanõukogu on aga protesteerinud sarnase maa wäljaandmise wiisi vastu. Ma ei mäleta mitte riigimaade ringkonnaülema nime, kes pärast koha peal järel uurimas käis wallanõukogu protesti puhul kuid igatahes wallanõukogu protesteeris sarnase maa wäljaandmise vastu. Kuid maa sai siiski reserveeritud, sellele härrale üks normaaltalu ja ka teistele. See härra pole aga mitte ristiga warustatud. (Wahelhüüe: Mis härra see on?) See on härra Päts'i sugulane. (Wahelhüüe: Kas onupoeg?) Temal pidada Pärnumaal olema talukoht, mina seda kindlasti tõendada ei tea ja see pidada rendil olema. Selle eest ei wastuta mina, kui õige see on. (Wahelhüüe paremalt poolt:

See on wale.) Peale selle minewal nädalal, kui ma Wiljandisse sõitsin, juhtusin ma raudteewagunis kokku ühe mõisatöölisega Laatri mõisast, kes mulle jutustas niisugust asja, et Laatri mõisast on jällegi ühe Päts'i sugulasele wälja antud normaaltalu. See suur talu on antud pulliühisuse sisseadmiseks. (Wahelhüüe paremalt poolt: See on hea, aga ühisus ei ole ju sugulane.) Seal teati kõneleda, et selle ühisuse järele ühtki tarwidust ei ole, et talupidajad ise selles suhtes oma asju wõiwad lahendada. Selle aasta jooksul, kui see pulliühisus asutati, ei kasutatud teda mitte ühte kordagi. Seda rääkis üks kohalik inimene. Waadake, kui reserveeritakse maad, kus selle järele mitte tarwidust ei ole, siis wõib ütelda, et siin on tegemist teatawate maa-alade tagawara jätmisega selleks, et neid edaspidi edasi anda. Selle küsimuse kohta saame edaspidi arupärimisega esinema. (Wahelhüüe paremalt poolt: Kas sellest ei aita? Põllutöömister A. Kerem: Siis jätame teiseks korraks.) Kui siin härra Johanson tähendas, et mõisatöölisi ümbritseb raudne wõre (Wahelhüüe paremalt poolt: Näe, ühel nõul kah!) mille keskel nad waewlewad, orjustingimiste alusel, siis wõime ütelda, et need ahelad, et see raudwõre mitte üksi mõisatöölise ümber ei ole, waid et see raudwõre kogu Eesti töörahwa ümber on. Need on need kodanlise korra ahelad, mida Marks sotsiaaldemokraatidele omal ajal õpetas. Kui töörahwas neid ahelaid purustab, siis ei kaota ta midagi, waid wõidab kogu maailma, see on nüüd Marks'i õpetus, kuid härra Johanson ja tema mõtteosalised ei käi selle õpetuse järele kahjuks mitte, waid loodawad õndsas kodanlise walitsuse sisse, et see need ahelad purustab. Need ahelad on selleks, et töölisi alla suruda. (Wahelhüüe paremalt poolt: See on Marks'i purustamise protsess!) Marks'i purustamise protsess on hoopis teine, Marks ütleb, et see kodanline kord tuleb ära häwitada ja need ahelad eemale heita. Seda ei saa mitte otsustada soowiwaldustega. Selleks on tarwis ühine wäerind luua. (Wahelhüüe: Teil on ju ühine wäerind!) töörahwaga, et tema saaks walitsejaks Eestis ja hakkaks maareformi teostamist rewideerima. Selleks on tarwis, et töölised, mõisatöölised ja kogu töörah-

was üles tõuseks ja töörahwa walitsuse maksma paneks. Sest ainult töörahwa walitsus wõib teostada maareformi ja lahendada mõisatööliste rasket seisukorda. (Wahelhüüe: Lõpetada!)

Juhataja **K. Wirma**: Ettepanek on tehtud koosolekut lõpetada. Asun hää-

letamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on otsustatud koosolekut lõpetada.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 3 päewal.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **K. Wirma**.

Abiesimees **L. Raudkepp**.

Abisekretäär **J. Wain**.

